

ADRES: Nuruosmaniye Caddesi
No: 65 İSTANBUL
TELGRAF: MİLLİYET. İstanbul
POSTA KUTUSU: 492 İstanbul
TELEFON: 22 44 10 (Santral)

YIL: 26, SAYI: 10021

BUGÜN
12
SAYFA
150
KURUŞ

Milliyet

Halk Gazetesi

KURUCUSU: ALİ NACİ KARACAN

ÜNİVERSİTEYE HAZIRLIKTA
İLTEK DERSANLERİ
İzmir'de 3 ayrı gubesiyle sabah, öğle,
akşam gruplarıyla hizmetinizde..
YENİ DÖNEMLER: BEKLEMELER: 15 EKİM
LİSE SON SINIF: 18 EKİM - SANAT ENSTİTÜLERİ: 18 EKİM
Yurt vardır. Broşür isteyiniz.
Merkez 3 beyler barutları kat: 2 tel: 23872
Şube 1: Kargıyaka 1734 sok. no: 27 tel: 17112
Şube 2: Koprudurgap parkı yeni tel: 55917 İZMİR

CUMA
26
EYLÜL
1975

KİM KİME NİÇİN VERİYOR

Milliyet 'in 1975 kısmı
Senato ve Milletvekili seçimiyle ilgili
KAMUOYU ANKETİ
29 EYLÜL GÜNÜ BAŞLIYORUZ

CHP'li bir gencin AP'lilerce öldürüldüğü öne sürüldü

19 yaşındaki İbrahim Kocakın,
Muğla-Yatağan yolunun üzerine
partisi aleyhine yazılmış yazıları
silerken saldırıya uğradı

Demirel ve Erbakan, İzmir'e birlikte gittikleri uçakta

MSP Genel Başkanı Muğla'da
AP'liler tarafından yuhalandı

DEMİREL VE ERBAKAN'IN MUĞLA GEZİSİ OLAYLI GEÇTİ

Binlerce asker Saros'a çıktı

Trakya'da NATO ülkelerinin katıldığı tatbikat büyük bir başarı ile sürmektedir. Saros körfezine dün yapılan çıkartmaya 50'den fazla savaş gemisi katılmıştır. Çıkartma sabah saat 08.00'de mayın tarayıcılarının bölgedeki mayınları temizlemesi ile başlamış, daha sonra Türk, İtalyan, Amerikan ve İngiliz donanmasına bağlı çeşitli gemilerdeki birliklerin harekete geçmesi ile sürmüştür. Askerler, kariyerler ile karaya çıkmışlardır.

[ERGIN KONUKSEVER]

Kavgalar ve aleyhte gösteriler güvenlik kuvvetlerince önlemlerle AP Lideri, «Kendini umut ilan edenin foyası meydana çıktı» dedi

BAŞBAKAN ve AP Genel Başkanı Süleyman Demirel, dün Muğla'da konuşurken, bir grup CHP'li genç, Demirel aleyhine gösteri yapmış, bu yüzden çıkan kavgaya ve itişmeler, güvenlik kuvvetlerince önlenmiştir. Demirel, Muğla'daki konuşmasında CHP'ye çatmış, «Kendisini umut ilan edenin foyası meydana çıkmıştır» demiştir.

Demirel'den önce Başbakan Yardımcısı ve MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan da aynı yerde konuşmuş, konuşması AP'lilerce yuhalanınca kavgaya çıkmıştır.

Bozbeyle, Niğde, Bor ve Ortaköy'de yaptığı konuşmalarda hükümeti eleştirmiş ve «Dış politika kendi bildiğine gidiyor» demiştir.

MHP Lideri Türkeş, Trabzon'da CHP'ye çatmış ve «Ecevit'i belediye başkanları yiyecektir» demiştir.

CHP İstanbul senatör adayı Prof. Besim Üstünel, «ABD ambargosundan sonra AET ambargosu geliyor» demiştir.

55 bin adet oto lastiği ithal ediliyor

Bedelsiz ithalat karşılığı döviz açtırma süresi 3 aydan bir yıla çıktı

ANKARA, ÖZEL

SON günlerde piyasada kara taşıma araçları, iç ve dış lastik sıkıntısının görülmeye başlanmıştır. Ticaret Bakanlığı, 55 bin adet lastik ithaline başlamıştır. İthal edilecek lastiklerin de yerli lastiklerin fiyatı üzerinden piyasaya sürüleceği bildirilmiştir.

Devamı Sa. 10, Sü. 7 de

Sivas'ta grevci işçiler çimento fabrikasının 3 teknisyenini yaraladı

SIVAS, AA

Sivas Çimento Fabrikasında devam eden grevin 19. gününde fabrikaya girmek isteyen yöneticilerle grevci işçiler arasında olaylar çıkmış, üç teknisyen yaralanmıştır.

Verilen bilgiye göre, fabrika müdür vekili Tamer Uğuralp, yanına kimya mühendisi Kudret Ecevit, makinacı Dursun Tütüncü ve işletme şefi Ali Fı-

Devamı Sa. 10, Sü. 6 da

«Emek»in yönetim kurullarına MC'liler getirildi

ANKARA, ÖZEL

Emek Turistik Tesisleri İşletmesi ile Emek İnşaat Şirketi'nde çalışan teknik elemanların tüm görevlerinden alınmış yerlerine emekli generaller ile eski AP milletvekilleri atanmıştır. Bu atamaların, Emekli Sandığı Müdürlük Kurulu görevinden alınan Orhan Okay ve Mustafa Çalışkoğlu'dan sonra yapıldığı ileri sürülmektedir. Emek Turistik Tesisleri İşletmesine atanan eski AP mil-

Devamı Sa. 10, Sü. 6 da

Topatan, çevirdiği filmlerden birinde

DANYAL TOPATAN ÖLDÜ

Sinema sanatçısı Danyal Topatan, dün saat 9.30'da Beyoğlu'ndaki evinde akciğer kanserinin tedavisi' gerektirdiği gibi yapılamamıştır. Bir süre önce ağrıları giderilmek amacıyla ameliyat edileni Yeşilçam'da zor

Devamı Sa. 10, Sü. 5 de

İstanbul'daki Hazine arsalarına sahip çıkanlar saptanıyor

IDRİS AKYÜZ

İSTANBUL Millî Emlâk Müdürlüğü, 1971 yılında, Defterdarlığın yanmasından sonra ilk defa hazine arsalarının tapu kayıtlarını saptamıştır. Yapılan taramalarda, İstanbul Belediyesi sınırları içindeki hazine arsalarının yaklaşık

Devamı Sa. 10, Sü. 4 de

TEMSİLCİLER AMBARGOYU ÇARŞAMBAYA GÖRÜŞECEK

Ambargo aleyhtarları, ambargonun kalkmasının Türkiye'de seçimleri olumlu yönde etkileyeceğini öne sürdü

DIŞ HABERLER SERVİSİ

ABD Temsilciler Meclisi Başkanlık Divanı, Türkiye'ye uygulanan silah ambargosunun kaldırılması konusundaki görüşmelerin önümüzdeki çarşamba günü yapılmasını kararlaştırmıştır.

Üstü Komisyonu'nun ambargonun kaldırılmasına ilişkin tasarıyı onayladığı toplantıda, Türkiye'deki seçimler de söz konusu olmuştur. Ambargo aleyhtarları, «Ambargonun kaldırılması Türkiye'deki seçimleri olumlu şekilde etkiler» derken, Rum yanlısı üyeler buna karşı çıkmıştır.

«Milliyet»'in Londra muhabiri Kasım Yargıcı ise, «Tİmes» gazetesinin Kıbrıs ambargo sorununu inceleyen bir yazı yayınladığını bildirmiştir. Gazeteye göre, «Tutumlarını giderek sertleştiren Türkler, dünyada yalnızlığa itilmektedir.»

ABD'li personel, kanun gereğince gümrük muafiyetlerinden yararlanabilecek

ANKARA, ÖZEL

Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Şükrü Elekdağ, Gümrük ve Tekel Bakanlığına bir yazı göndererek, gümrüklerde NATO personeline uygulanan işlemler Türkiye'de bulunan Amerikalılara da uygulanmasını istemiştir.

Devamı Sa. 10, Sü. 9 da

DURUM AMERİKAN AMBARGOSU ve 12 EKİM SEÇİMLERİ

AMERİKA'nın, Türkiye'ye uyguladığı ambargonun bir bölümünün kaldırılması ile ilgili tasarı, Temsilciler Meclisi Usul Komisyonu'ndan da —aleyhteki temsilcilerin direnmesine rağmen— geçebilmiştir. Bu, ikinci olumlu adımdır. Ne var ki, Usul Komisyonu'ndaki görüşmeler sırasında ortaya yeni bir tartışma konusu çıkmıştır.

Sorun, ambargo kararının kaldırılması ile 12 ekim seçimleri arasındaki ilişkidir. Daha önce NATO Genel Sekreteri Luns tarafından kurulmak istenen bu ilişkiyi Temsilciler Meclisi'nin bazı üyeleri de benimsemiştir ve Usul Komisyonu'ndaki görüşmelerde açıklamışlardır. Aslında bu yola, ambargonun bir an önce kaldırılmasını savunanların, görüşlerini desteklemek üzere başvurdukları anlaşılmalıdır. Onlara göre, ambargonun derhal kaldırılmasının «Türkiye'deki seçimleri olumlu biçimde etkilemesi» bakımından özel bir yararı olacaktır.

Bu gerekçeyi ortaya atanların, Türkiye'deki seçimleri «olumlu biçimde etkilemek»ten neyi kastettikleri açıklanmamıştır. Ama ambargo ile seçimler arasında kurulacak ilişkinin, Türkiye'nin içişlerine karışmak anlamını taşıdığı ortadadır. Nitekim Usul Komisyonu'nun Yunan yanlısı üyeleri bu açıklamaların üzerine derhal atılmışlar ve ondan ambargoyu sürdürmek için yararlanmak istemişlerdir. Bunlardan biri «Ambargoyu, burada açıklanan bazı görüşlerden sonra ele alırsak, bizim Türkiye'deki seçimleri etkilemek amacıyla hareket ettiğimiz izlenimi yaratılacaktır» demiş, bir diğeri aynı nedenle ambargonun kaldırılması ile ilgili görüşmelerin en az bir ay ertelenmesini istemiştir.

Türkiye'nin içişlerine karışılmamasını savunur görüşüne bu üyelerin içtenliğine inanmak zordur. Çünkü bunlar ambargo kararının şimdiye kadar en ateşli savunucusu olmuş ve o kararın sürdürülmesi için her çareye başvurmuş kişilerdir. Şimdi aldıkları vaziyeti, aynı amaca dönük bir oportünizmle yorumlamak, herhalde doğru bir teşhis olacaktır.

Ambargo ile Türkiye'deki seçimler arasında ilişki kuranlar ve «yararlı bir etki» için kararın seçimlerden önce kaldırılmasını isteyenler, bu girişime kendiliklerinden mi, yoksa Ford hükümetinden

Devamı Sa. 10, Sü. 1 de

TÜRKİYE GÜZELİ BU GECE SEÇİLİYOR

Gazetemizin düzenlediği 1975 Türkiye Güzellik Yarışması bu gece saat 21'de İstanbul Spor ve Sergi Sarayı'nda yapılacak ve dünya yarışmasında Türkiye'yi temsil edecek genç kızımız belli olacaktır. İstanbul, Ankara ve İzmir elemelerini kazanan 19 güzelin katılacağı yarışmanın jürisi, Türkiye'nin çeşitli yerlerinden gelecek ve o gece 20'de ilk defa toplanacaktır. Jüri oylaması gizli oy, açık tasnif ilkesiyle yapılacaktır. Bu geceki yarışmada güzeller önce gece elbisesi, daha sonra da tek parçalı bir örnek mayo ile yarışacaklardır.

Milliyet
1975 TÜRKİYE GÜZELİNİ SEÇİYOR

ÇİĞDEM GÜNBAŞ

18 yaşında. İstanbul'da doğdu. Yarışmaya İstanbul'dan katılıyor. Tahsili: Kadıköy Moda Enstitüsü'ne devam ediyor. Çok az İngilizce biliyor. Mankenlik yapıyor ve halen ilk filmi çeviriyor. Boyu: 1.63, Kilosu: 54 Göz rengi: Kahve, Saç rengi: Kumral, Ten rengi: Buğday. Ölçüleri: Bel: 65, Kalça: 90, Göğüs: 86.

EBRU DENİZ

Yarışma'ya İstanbul'dan katılıyor. İstanbul, 1953 doğumlu. Beşiktaş Kız Lisesini ikinci sınıftan terk ettikten sonra Londra'da Regency School of English'de lisan dersi aldı. İngilizce biliyor, millî manken. Boyu: 1.68 Kilo: 53 Bel: 61 Göğüs: 92, Kalça: 92. Göz rengi: Açık kahve. Saç: Siyah, Ten: Buğday.

NEŞE DENİZ

20 yaşında. İzmir'de doğdu. Yarışmaya İstanbul'dan katılıyor. Tahsili: Amerika'da Midway Koleji mezunu. Kentucky Üniversitesine devam etti. Çok iyi İngilizce, az İspanyolca biliyor. Boyu: 1.65, Kilosu: 54.5 Göz Rengi: Kahverengi, Saç rengi: Kumral, Ten rengi: Buğday. Ölçüleri: Bel: 64, Kalça: 88, Göğüs: 88.

Devamı Sa. 10, Sü. 6 da

**KİM KİME
NİÇİN
OY VERİYOR**

Milliyet'in Siyasal Bilgiler
Fakültesi'nin Siyasal Davranış
Kürsüsü üyelerine hazırlattığı
Senato ve Milletvekiliği seçimleriyle
ilgili KAMUOYU ANKETİ

29 EYLÜL GÜNÜ BAŞLIYORUZ

AP Lideri, Menderes'in na'sının
İmralı'dan alınıp Türkiye'nin
en mutena yerine götürüleceğini söyledi

DEMİREL: KÖYDEKİ HER HİZMET AP DAMGASI TAŞIR

Ecevit, Evliyagil'i kutluyor...

DP'li EVLYAGİL CHP'ye GİRDİ

ANKARA, ÖZEL
DP Milletvekili Necdet Evliyagil,
dün saat 11'de düzenlenen bir törenle
CHP'ye girmiştir. Evliyagil'in giriş
bildirgesini CHP Genel Başkanı Ece-

vit imzalamıştır.
CHP Ankara İl Başkanı Teoman
Köprülüler ve CHP Senatör adayı
Uğur Alacakaptan'ın da hazır bulun-
duğu törenden sonra konuşan CHP
Devamı Sa. 10, Sü. 7 de

AP'ye çatan Erbakan,
"Seçim gezisinde
ben Demirel'i değil,
Demirel beni
takip ediyor" dedi

DEMİREL dün Aydın'da
yaptığı konuşmada:
"Menderes'in na'sını
İmralı'dan alıp, Türkiye'nin en
mutena yerine götürmeğe kar-
arlıyız" demistir. Demirel,
CHP'ye de çatmış ve "Köydeki
her hizmet, AP damgası taşır"

demistir.
Erbakan Ankara'da düzenle-
diği basın toplantısında, AP'ye
çatmış, "Onlar bölünmeyin
derken milleti çocuk zannedi-
yorlar. 'Aaaa kuşa bak, deyip
ağızındaki lokmayı almak ist-
iyorlar" demistir.

MSP lideri "Erbakan Demirel'i
değil, Demirel Erbakan'ın
takip ediyor" demiş ve telâş
üzerine Demirel'in kendisinden
sonra Muğla'ya
geldiğini söyle-
miştir.

Ecevit bugün
Kırıkkale'de ko-
nuşacaktır.

Eyüboğlu, «Bizi fevran
noktasına getirirseniz,
önüne hiç bir kimsenin
geçemeyeceği güç
oluruz» dedi

ANKARA, ÖZEL
CHP Genel Sekreteri Orhan
Eyüboğlu, dün verdiği demeçte,
CHP'nin Türkiye'de huzur,
güvenlik, barış sağlamak için
bütün gücünü kullandığını be-
lirtmiş "CHP'nin gösterdiği bu
gayret ve anlayışın zerrisini,
ana görevi vatanda huzur ve
güvenlik sağlamak olan hükü-
mette görmek mümkün değil-
dir" demistir.
Devamı Sa. 10, Sü. 6 da

Yarışmaya katılan güzeller toplu halde (yukarda) ve güzel-
lerden bir kısmı jürinin önünden geçerken (altta)...

Güzellik Yarışması dün yapıldı, sonuç yarın açıklanacak

"MİLLİYET'in düzenlediği 1975 Yılı Güzellik Yarışması
dün gece Spor ve Sergi Sarayında yapılmıştır. Dünya Güzellik
Yarışmasında Türkiye'yi temsil edecek genç kızın seçileceği bu
yarışmaya İstanbul, Ankara ve İzmir elemelerini kazanan 19
güzel katılmıştır. Türkiye'nin çeşitli illerinden gelen jüri üye-
leri, dün saat 20'de ilk toplantılarını yapmıştır. Yarışmada mü-
zeller önce gece elbisesi, sonra da tek parçalı birörnek mayo ile
yarışmışlardır. Gazetemiz baskıya verildiği sırada yarışma de-
vam etmekteydi. Yarışmanın sonucunu ve ayrıntılarını, yarın-
ki gazetemizde bulacaksınız.

Ergani'de AP ve CHP'liler çatıştı, CHP'li bir öğrenci vuruldu

- Olaylarla ilgili olarak AP ilçe
başkanı, 2 AP yöneticisi ve
bir SSK memuru tutuklandı
- Osmaniye'de de CHP'li bir
genç vuruldu. Yatağan'da
Kocakıran'ı öldürmekten
sanık 4 kişi tutuklandı

DIYARBAKIR, ANKA, THA
SEÇİM kampanyası için Ergani'ye gelen
AP seçim konvoyunun CHP'liler tarafın-
dan yuhalanması üzerine başlayan olay-
larda, AP'liler ve CHP'liler arasında silahlı çatış-
ma olmuş, çatışmada Heybet Atsız adlı
CHP'li bir lise öğrencisi kasından tabanca ile
vurulmuş ve yaralanmıştır.
Olaylarla ilgili olarak
Ap İlçe Başkanı Ahmet
Yavuz, AP İlçe
Yönetim Kurulu üyesi Gaffur
Savur, Şevket Bozkurt ve AP
konvoyunda bulunan Diyarba-
kir SSK memuru İsmail Ayna
tutuklanmıştır.
Olay, dün akşam seçim
propagandası için Ergani'ye giden
Devamı Sa. 10, Sü. 6 da

DURUM AMBARGO SEÇİMLERİ NASIL ETKİLER?

AMERİKAN Temsilciler Meclisi Usul Komis-
yonu'ndaki görüşmelerde, ambargonun der-
hal kaldırılmasını, "Türkiye'deki seçimleri
olumlu biçimde etkilemesini" bakımından yararlı o-
lacağını söyleyen Komisyon üyelerinden Paul
Findley, bu sözlerin anlamını soran Sami Kohen'e
şu cevabı vermiş:

"... Kongre ambargoyu bir an önce kaldırsın,
bu işi Türkiye'deki seçimlerden önce yapalım der-
ken, herhangi bir partinin veya iktidarın lehine
veya aleyhinde bir tutum almış değilim. Bunun
başka türlü yorumlanmamasını özellikle diliyo-
rum... ABD hükümetinin veya Kongresi'nin, Tür-
kiye'nin iç politikasına karışması asla söz konusu
değildir."

Bu açıklamanın, uyanan şüpheleri giderebilece-
ği söylenemez. Nitekim Amerika'nın ciddi gazete-
lerinden Washington Post da olayla ilgili yor-
umunda, "Anlaşıldığına göre Ford yönetimi, seçim-
lerden önce oylamaya gidilmesini ve böylece Baş-
bakan Süleyman Demirel'in ılımlı hükümetini
kuvvetlendirmeyi arzu etmektedir."

Aslında ambargonun şu sıralarda kaldırılma-
sıyla Türkiye'deki seçimlerin etkilenecek, etkilene-
meyecek, etkilense nasıl etkileneceği, üzerinde du-
rup düşünülmesi gereken bir konudur.

Bilindiği gibi, Temsilciler Meclisi'nde çarşam-
ba günü görüşülecek olan tasarı, ambargonun tü-
münün değil, bir bölümünün kaldırılmasını öngör-
mektedir. O bölüm de, Türkiye'nin, bedelini peşin
ödediği silahlarla ilgilidir. Dolayısıyla Temsil-
ciler Meclisi'nden çıkacak olumlu bir karar aslında
gerçek ambargoya son veremeyecek, zaten Türki-
ye'ye ait olması gereken malların sahibine veril-
mesinden ibaret kalacaktır. Böyle bir kararın,
Türk kamuoyunda çok olumlu etkiler yaratması,
bunun MC hükümeti hesabına bir zafer sayılması
ve seçimlerde iktidara verilecek oy sayısında artış
sağlaması beklenemez.

Olayın 12 ekim seçimlerinde bir etkisi olacaksa
bu, iktidarın lehine değil, aleyhinde gerçekleşebi-
lir. Çünkü Temsilciler Meclisinde yapılan konu-
şmalar, Washington Post gazetesinde de belirtildiği
gibi Ford yönetiminin Demirel hükümetini kuvvet-
lendirmek istediği, böylelikle Türkiye'nin iç politi-
kasına bir parti lehine müdahalede bulunduğu bi-
çimde yorumlanmaktadır. Bu yorumlar hiç kuşku-
suz Türkiye'de yapılacak ve Demirel'in seçim-
leri, Amerikan desteği ile kazanmaya uğraştığı,
Devamı Sa. 10, Sü. 1 de

Petrol'e yüzde 15 zam için anlaşmaya varılıyor

- OPEC toplantısında uygulanacak
zammın önce yüzde 10, sonra
yüzde 5 olmak üzere kademeli
yapılması düşünülüyor

VIYANA, THA
PETROL ihrac eden ül-
keler Örgütü (OPEC)
bakanlarının Viyana'da
yaptıkları toplantıda görüşle-
rin petrole kademeli zam yapıl-
ması yolunda birbirine yakla-
şmakta olduğu ileri sürülmüştür.

Nijerya Petrol Bakanı Mofia
Tonj Akobo yaptığı açıklamada,
bakanların toplantıdan he-
men sonra petrol fiyatlarının
Devamı Sa. 10, Sü. 5 de

MILLİ PIYANGO GENEL MÜDÜRÜ GÖREVDEN ALINDI

ANKARA, AA
Başbakanlık ile Milli Savun-
ma, İçişleri ve Maliye Bakan-
lıklarında yeni atamalar ol-
muştur. Bu arada Milli Piyango
İdaresi Genel Müdürü İsmail
Enen de görevinden alınmıştır.

Tuğgeneral Tefvik Özgür,
İstanbul Sıkıyönetim 2. No.lu
Devamı Sa. 10, Sü. 5 de

Akbil: ABD personeline ek ayrıcalık tanınması söz konusu değil

ANKARA, AA
Dışişleri Bakanlığı sözcüsü
Büyükelçi Semih Akbil, dün
bir demec vererek, "Dışişleri
Bakanlığının Türkiye'deki
Amerika Birleşik Devletleri
personeline bazı konularda ila-
ve ayrıcalıklar tanınmasını
Devamı Sa. 10, Sü. 1 de

250, 500 ve 1000 gramlık paketlerde tereyağı ithal edilecek

ANKARA, THA
Ticaret Bakanlığı saptana-
cak miktar ve cinsiler dahilinde
250, 500 ve bin gramlık paket-
ler halinde tereyağı ithaline iz-
nin verileceğini bir genelge ile
bildirmiştir.
Devamı Sa. 10, Sü. 6 da

Kıbrıs'a da böyle inmişlerdi... Türk paraşüt-
çüleri ayakları yere değmez, yıldırım
gibi paraşütlerini topluyorlar..

«Türkiye, seçimden sonra bir şeyler yapmalı»

SAMİ KOHEN
NEW YORK'tan bildiriyor
Dışişleri Bakanı Çağlayangil ile bu-
da görüşen yabancı dışişleri bakanlarının
çoğu, "Türkiye'nin seçimden sonra ar-
tık Kıbrıs sorununun çözümünü
hızlandıracak birşeyler yapması gerektiğini"
belirtmişlerdir.
Bakanlar, bu konudaki isteklerini,
"Çok dikkatli diplomatik ifadelerle" dile
getirmişlerdir.
Ayrıntılı haber orta sayfada

Bir yıl önce Kıbrıs'a inenler dün de Uzunköprü'ye indiler

ERGİN KONUKSEVER
NATO'nun bir haftadan beri Trakya'da
devam eden "DEEP EKSPRES 75"
tatbikatında Kıbrıs'a ilk inen subay ve
erlerimiz başarılı bir hava indirmesi yaparak bir
yıl sonra tekrar biraraya geldiler.
Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında Kayseri'den
görev alarak Ada'ya hava indirmesi yapan,
"Hava İndirme Tugayı"ımız dünkü hareketin en
başarılı ekibiydi. Sabahın erken saatlerinde dev
Devamı Sa. 10, Sü. 5 de

KIBRIS SORUNU

NATO, Amerika'yı Türkiye'ye ambargoyu kaldırmaya çağırıyor

Fransa, çekimser kaldı.
Arabulucu NATO heyeti
ekimde Ankara ve
Atina'ya gidecek

DIŞ HABERLER SERVİSİ
NATO Asamblesi, B.
Amerika'yı, Tür-
kiye'ye uygula-
dığı silah ambargosunu kaldır-
maya çağırmıştır. Kopen-
hag'daki toplantıda Fransa,
çağrı tasarısına çekimser kal-
mış, Yunanistan ise karşı çık-
mıştır. Asamblesinin aldığı ka-
rara göre, arabulucu bir NATO
heyeti de ekimde Ankara ve
Atina'ya ziyaret edecektir.
Açık toplantıda Türk ve Yu-
nan delegeleri tartışmaya gir-
memiş, kapalı
toplantıda ise
sert tartışmalar
yapmışlardır.
Ayrıntılı haber orta sayfada

ÇAĞLAYANGİL: «BAZI KOŞULLARLA KUUVETLERİMİZİ ÇEKEBİLİRİZ»

SAMİ KOHEN
NEW YORK'tan bildiriyor
Dışişleri Bakanı Çağlayangil
dün BM Genel Kurulunda
yaptığı konuşmada, "Türki-
ye'nin Kıbrıs konusunda sa-
vunduğu ilkelere yer alacağı
bir çözüm şekli ortaya çıktığın-
da, Kıbrıs'taki kuvvetlerin geri
çekileceğini" açıklamıştır. Yu-
nan Dışişleri Bakanı Bitsios
ise, konuşmasında, "Türkle-
rin olup bittirleri-
nin bir patlama-
ya yol açabilece-
ğini" öne sür-
müştür.
Ayrıntılı haber orta sayfada

BERKER: «AMERİKAN KAMUOYU TÜRKİYE'Yİ TANIMIOYR»

Amerika'ya giden Türk iş-
adamlarından kurulu iyiniyet
heyetinin başkanı Feyyaz Ber-
ker, "Amerikan kamuoyu Tür-
kiye'yi tanımıyor" demistir.
Berker, Türk devleti temsilci-
lerinin "Masa görevi" dışında
özel çaba göstermediklerini
açıklamıştır. Berker, Türki-
ye'yi tanımak için özel ve ka-
nu sektörlerinin
fonunda beslene-
cek bir vakıf ku-
rulmasını öner-
miştir.
Ayrıntılı haber orta sayfada

İspanya'da 11 anarşistten 5'i idam ediliyor

● İstanbul'da bir grup genç,
İspanya Başkonsolosluğunun
önünde Franco aleyhinde
gösteriler yaptı

MADRID, AA
İSPANYA Devlet Başkanı General
Franco'nun başkanlığında dün
toplanan Bakanlar Kurulu, asker
mahkemelerce 11 gerilla hakkında verilen
ölüm cezalarını görüşmüş ve karara bağ-
lamıştır. Buna göre, ölüm cezalarından
5'i onaylanmış, 6'sı affedilmiştir.
Ölüm cezaları onaylananlar, şunlardır:
Bask milliyetçilerinden Angel Oteagui
ve Juan Paredes Manot, Anti-faşist ve
Yurtsever Devrimci Cephe'nin "FRAF" 3
üyeleri, Jose Humberto Baena, Ramon
Garcia Sanz, Jose Luis Sanchez.
Devamı Sa. 10, Sü. 7 de

Demirel'in açtığı davada iki gazeteci mahkûm oldu

ANKARA, ÖZEL
AP Genel Başkanı
ve Başbakan Süley-
man Demirel'e, "Fa-
şist düşman yenilir,
bizimkiler yenilmez"
ve "AP'li generaller"
adlı makalelerle haka-
rette bulundukları id-
diasıyla haklarında
dava açılan Yeni
Halkçı Gazetesi So-
rumlu Yazışmaları Mü-
dürü İshak Yurtcu ile
makaleyi yazan Hik-
met Bilal, hapis ve pa-
ra cezasına çarptırıl-
dı.
Sa. 10, Sü. 5 de

Bu araştırma Ankara 'da 13 köy, 4 ilçe ve 11 kent içi mahallede yapıldı

1975 kısmi seçimlerinin tahlili ile ilgili olarak gerek "Milliyet" in yöneticileri, gerekse bu kamuoyu yoklamasını planlayan akademik ekip, Türkiye'de seçim yapılacak bütün illerde uygulamak arzundaydılar. Ne var ki, zamanın kısıtlılığı ve gerekli insan ve mali kaynakların hazırlanmasındaki olanaksızlıklar yüzünden bu kamuoyu yoklaması, seçim alanına giren en stratejik il olan Ankara'ya özgü tutulmuştur.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmacılar önce Ankara ilinde kayıtlı seçmen sayısını saptamakla işe başlamışlar. Siyasal eğilimleri ölçülen 787 kişilik temsili gruba 786.398 kişi olarak saptanan Ankara'nın seçmen kitlesinden 1/1000 oranında katmanlı tesadüfî örneklem yöntemiyle (stratified random sampling) seçilmiştir. Ankara ili Türkiye'nin birkaç metropoliten merkezinden biri olduğu için kentsel nüfusu kırsal nüfusuna oranla çok fazla olan bir ilimizdir. (1.467.304: 2.041.658). Nitekim; 1970 genel nüfus sayımına göre Ankara ili-

nin kentli nüfusunun tüm il nüfusunun %71, 86'sı olduğu görülmüştür. Ankete esas olan örneklemde bu nüfus kentsel ve kırsal olarak ikiye ayrılmıştır.

Bu ayrımı yaptıktan sonra, kentsel nüfus ayrıca alt gruplara bölünmüştür. Bu işlem-den sonra büyük kent olma özelliğini taşıyan ve farklı eğitim, beğeni ve kültürel kurumları olan Ankara merkez ilçeleri ile merkez - dışı ilçeleri nüfusu da kendi içinde ayrıma tabi tutulmuştur. Buna göre, Ankara kentsel nüfusunun %60,54'unun merkez ilçelerde (Altındağ, Çankaya, Yenimahalle) ve geri kalan %11,32'sinin de merkez - dışı ilçelerde yaşadığı saptandı. Elde edilen bu oranlar 787 kişilik örneklem uygulanınca seçilecek köylerde ve Ankara'nın merkez ve merkez - dışı ilçelerinde mülakat yapılacak seçmenlerin sayıları sağlandı. Bu sayılara göre Ankara'nın bütün kentsel alanlarında 566 kişi (merkez ilçelerde 477 kişi, merkez - dışı ilçelerde 89 kişi) ve köylerde 221 kişi olmak üzere 787 anket yapılacağı saptandı.

Örneklem giren ilçelerin seçiminde önce

"büyüklük - küçüklük" ölçütü kullanıldı. Ankara ilçeleri bu ölçüte göre ikiye ayrıldı. Nüfus özellikleri bakımından nisbeten büyük olan küçük ilçeler arasında çekilen kura sonucunda örneklem, Güdül ve Ayaş girdi. Nüfusu daha büyük olan ilçeler (30.000 ve daha yukarı) arasında ise kur'a çekilmedi. Bu na karşılık bir endüstri kenti olan Kırıkkale ile Türkiye'de en fazla yurtdışı akımına sahne olan tarım kenti Şereflikoçhisar, bu özelliklerinden ötürü örneklem alındılar.

Merkez dışı ilçelerin seçiminden sonra Ankara merkez ilçelerinin nüfusu sınıfsal dağılıma yakın bir ayrımla "alt", "orta", ve "yüksek" gelir grubu üç sosyal kategoriye ayrıldı.

Resmî istatistiklere göre, Ankara nüfusunun yaklaşık olarak %64'ü gecekondu mahallelerinde barınmaktadır. Gecekondu mahalleleri genellikle "alt" gelir grubunun yoğun olduğu yerlerdir. Bu ölçütten hareket edilerek merkez ilçeler nüfusunun temsil eden 477 seçmenin 305'inin veya %64'ünün gecekondu bölgesinde yaşayan "alt" gelir grubu-

na dahil olduğu varsayıldı.

"Orta" gelir grubunun sayısal saptamayı çok daha güç olduğundan Tuncer Bulutay, Hasan Ersel ve Serim Timur'un yapıtları olan Türkiye'de Gelir Dağılımı'nda (Ankara: Sevinç Matbaası, 1971), üç büyük ilin "üst" gelir grubu olarak verilen yaklaşık olarak %5'lik bir nüfus oranı (S. 174; tablo 174 A) ölçüt alınarak bu grup içinde anket uygulanacak seçmen sayısı 39 olarak saptandı. Bu sayı gecekondu grubu dışında kalan merkez ilçeler örnek nüfusunun temsil eden 1972'den çıkarılınca "orta" gelir grubunu temsil eden seçmen sayısının 133 olduğu bulundu.

Bu değerler belirlendikten sonra her gelir grubunu en iyi temsil edecek yerleşme birimlerinin saptama işine girildi. Gecekondu nüfusunun 1973 genel seçimlerindeki önemli rolü gözönünde bulundurularak önce gecekondu nüfusu ele alındı. Bu mahallelerin seçiminde üç ana ölçüt kullanıldı.

1) Örneklem girecek gecekondu bölgelerinin eski veya yeni yerleşme birimi olup olmamaları. Eski yerleşme birimleri, nüfusunun çoğunluğunun 1945 - 1960 yılları arasında ve

Hazırlayanlar:
Prof. Dr. Nermin Abadan-Unat
Doç. Dr. Ahmet T. Kışlalı
Dr. Doğu Ergil

yeni yerleşme birimleri ise nüfusunun çoğunluğunun 1960'dan sonra olduğu mahallelerdir. Böylece kentleşme sürecinin oy verme ve siyasal davranış olgularını ne ölçüde etkilediği açığa çıkarılmak istenmiştir.

Devamı Sa. 10, Sâ. 7 de

ANKARA İLİNDE YAPILAN ARAŞTIRMA

21-25 yaş grubu CHP'yi, AP'nin 6 katına yaklaşan oranla destekliyor MSP ise en çok 60 yaş grubu içinde destekleyici buluyor 21-25 yaş gruplarının %6'sı 1973'de MHP'ye oy verirken, bu defa bu oran iki misline çıkıyor

Gecen seçimde CHP'ye oy verenlerin % 82,4'ü yine bu partiye oy vermekte kararlı iken bu oran AP'de %63,6'ya DP'de %40,9'a, MSP'de %43,9'a düşmektedir

ARAŞTIRMAYA GÖRE ANKARA'DA SONUÇ

CHP:4 AP:2 MHP:1

CHP şehir içinde AP, köy, kasaba ve küçük kentlerde, DP, MSP ve MHP ise küçük kent ve kasabalarda, il ortamının üstüne çıkıyor

Geçen seçimlerde oy vermeyenler grubun %13'ü, AP'yi desteklemesine karşı, CHP'ye oy verecekler %56'ya çıkmaktadır

SİYASAL seçimler, iktidarın belirlenmesi için başvurulan bir barışçı yoldur. En çok oyu toplayanın en güçlü olduğu kabul edilir. Çoğulcu demokrasilerde iktidar en çok oyu toplayana verilmektedir. Tanınmış siyaset bilimcilerinden Martin Lipset şöyle demektedir: "Bütün çağdaş demokrasilerde, farklı gruplar arasındaki çatışma, aslında sınıf mücadelesinin demokratik tercümesini temsil eden, siyasal partilerin mücadelesiyle gerçekleşir."

(1) Siyasal partiler arasındaki mücadelenin sonuçları ise seçim sandıkları aracılığı ile ortaya çıkar. Toplumdaki değişimlere paralel olarak siyasal partilerde ve sandık sonuçlarında değişimler olması da kaçınılmazdır. Bu nedenle ki, sandık sonuçlarının belirlenmesinde en büyük rolü toplumsal - ekonomik etkenler oynamaktadır. Psikolojik etkenler ise ancak alt bir düzeyde etki göstermektedir.

Köyde veya kentte oturduğuna, gelir düzeyine, meslek grubuna, eğitim düzeyine, yaşlı veya genç oluşa, cinsiyete göre kullanılan oyu yönünde değişiklik olmaktadır.

YERLEŞME BİRİMİ

Örneklemimize girenlerin 12 ekim 1975 seçimleri için taşıdıkları eğilimlerin yerleşme birimlerine göre dağılımı tablo: 1'de görülmektedir. Tablodaki dikkati çeken ilk nokta köyden kente doğru gidildikçe CHP'nin oy oranının yükseldiği tersine AP'nin oy oranının düştüğüdür. Gecekondularda il ortalamasına yaklaşan CHP, şehir içi oylarda bu ortalamadan çok üzerine çıkmakta, küçük kent, kasaba ve köylerde ise altına düşmektedir. AP'ye gelince, ancak küçük kent, kasaba ve köylerde bu ortalamadan daha yukarıya çıkmaktadır. MSP ve MHP gecekondu, küçük kent ve kasabalarda, DP ise sadece küçük kent ve kasabalarda il ölçüsündeki oy oranlarını aşmaktadır.

Aynı örneklem grubunun 1973 seçimlerinde verdiği oylarla karşılaştırdığımızda gene benzeri bir durum görüyoruz. CHP şehir içinde, AP köy, kasaba ve küçük kentlerde, DP, MSP ve MHP ise küçük kent ve kasabalarda, il ortalamalarının üzerine çıkmışlardır.

Bunun varsayımlara uygun düştüğü açıktır. Tutucu düşünceler özellikle kasabalarda kendilerine uygun bir ortam bulurlarken, nüfusun yoğun olduğu büyük kentlerde ileri akımlar daha kolaylıkla gelişebilmektedir.

Tablo: 1 YERLEŞME BİRİMLERİNE GÖRE 12 EKİM 1975 SEÇİMLERİ İÇİN OY VERME EĞİLİMLERİ (%)

	ŞEHİR İÇİ (x)	GECEKONU	KÜÇÜK KENT VE KASABA (x x)	KÖY	ORTALAMA
C.H.P.	66,1	60,5	47,2	47,1	52,4
A.P.	16,3	18,7	22,5	27,6	21,1
D.P.	0,6	1,3	3,4	1,4	1,4
M.S.P.	0,6	4,9	4,5	3,2	3,4
M.H.P.	1,7	3,9	6,7	3,2	3,6
T.B.P.	0,0	2,0	2,2	0,0	1,0
HİÇBİRİ	4,7	2,6	1,1	1,4	2,5
KARARSIZ	9,3	16,1	12,4	15,8	14,1

(*) Gecekondu bölgeleri dışında kalan mahalleler

dir. Bu durum kuşkusuz ki, kentlerin çağdaş gelişmelere daha açık toplum birimleri oluşturmalarıyla da yakından ilgilidir. Hızla gelişen bir toplumda, gelecekte değerlerin direnmeleri zorlaşmaktadır.

YAŞ, EĞİTİM, CİNSİYET

Köyle kent arasında olduğu gibi, çeşitli yaş grupları arasında da siyasal tutum farklılıklarının bulunması doğaldır (Tablo - 2) Gençken ve enerji dolayken değişikliklere uymaları kolay olanlar, yaşlanıp bu niteliklerini yitirdikçe ve toplumda kendilerine belirli bir yer sağlayınca tutuculaşmaktadır. 21-25 yaş grubu CHP'yi AP'nin altı katına yaklaşan bir oranla desteklemektedirler. MSP'nin ise en yüksek orana 60 yaşından yukarıdakilerde ulaşması dikkati çekicidir. Bu açıdan başka bir ilginç durum da MHP'ye verilen oyların hangi yaş gruplarından geldiği ile ilgilidir:

Tablo: 3 YAŞ GRUPLARINA GÖRE MHP'YE VERİLEN OYLAR

	21 - 25:	% 46,4
	26 - 35:	% 28,6
	36 - 45:	% 14,3
	46 - 60:	% 3,6
	60'den yukarı:	% 7,1
Toplam:		% 100

Siyasal yelpazenin sağ kanadında yer aldığı halde, köklü bazı değişiklikler öneriyor gibi görünen MHP, adeta gençlerin partisi niteliğindedir. 1973 seçimlerinde örneklemdeki 21 - 25 yaş grubunun sadece %6'sı bu partiye oy vermişken, 1975'de oran iki katına yaklaşmıştır. (Tablo: 2)

Seçmenin eğitim düzeyi de onun siyasal davranışlarını belirleyen etkenler arasında yer almaktadır. (Tablo: 4) Örneğin yüksek öğrenim gören oyların verdikleri oyların dağılımı, çok açık bir eğilimi yansıtmaktadır. Yüksek öğrenim görmüş olanların sadece onda birinin oylarının AP'ye gitmesine karşılık, bunun 7 misli kadar oy CHP'ye verilmektedir. Eğitim düzeyi düştükçe durum da değişmektedir.

Seçmenin cinsiyeti ise - kadının oyu toplamın büyük bir kısmında kocasına bağlı olduğu için - oyların dağılımında aynı derecede önemli bir rol oynamamaktadır. Bununla beraber, kadınların oylarının daha çok büyük partilere kaydığı anlaşılmaktadır. Örneklemdeki erkeklerin %51,9'u CHP'ye oy verirken, kadınlarda bu oran %53,1'e ulaşmaktadır. AP'ye verilen oylarda da %20,9 ve %21,4 gibi farklar vardır. Ama asıl ilginç, MSP, MHP ve TBP gibi küçük partilere kadınların verdikleri oyların, erkeklerininkinin yarısı oranında, hatta daha da düşük olduğudur. Bu durum ise güvenlik ve istikrar ihtiyacı içinde olan kadınların, güçlüye yöneliklerini göstermektedir.

SOSYAL SINIFLAR

Ortalama gelir düzeylerine göre karşılaştırıldığında, yüksek gelir gruplarının (ailenin aylık ortalama geliri 10.000 liranın fazla) belirli bir biçimde AP'yi, orta gelir gruplarının (4000 - 10.000 lira arası) da belirli bir biçimde CHP'yi destekledikleri ortaya çıkmaktadır. Ortanın üzerindeki gelir grupları genellikle küçük partilerin hiç birisine vermemektedirler. Bunu belki de istikrar ihtiyacı ile açıklamak mümkündür. Alt gelir gruplarında ise dağılım oldukça dengelidir, ve genel eğilimlere yaklaşılmaktadır. Bu durum, dar gelirli sınıflarda henüz sınıf birliğinin yeterli bir düzeye varamadığı varsayımına uygundur. Ancak toplumsal sınıfların tutumları ile ilgili olarak en geçerli, gelir düzeylerinden çok o gelirli nasıl kazandığını gösteren meslek ayrımıdır.

Meslek dağılımına göre oy verme eğilimlerine baktığımızda ise (Tablo: 5), bazı meslek gruplarının belirli partilere yöneldikleri ortaya çıkmaktadır. Örneğin CHP'ye il ortalamasının çok üzerinde oy veren meslek grupları şunlardır: Memur ve subaylar, enformel sektörde çalışan işçiler, öğrenciler ve işsizler. Oysa AP'yi destekleyen, ona, il ortalamasının üzerinde oy veren toplumsal kesitler ise çok farklıdır: Küçük çiftçiler, tüccar ve sanayiciler. Özellikle tüccar, sanayici, müteahhit ve büyük toprak sahipleri grubu, bu partiyi, il ortalamasının iki mislinde daha yüksek bir oranda desteklemektedir.

OY KAYMASI

Bütün bunlar, siyasal tutumların hangi sabit değişkenlere bağlı olarak biçimlendiğini göstermektedir. Ama araştırmamız için asıl önemli olan noktalardan birisi de, 1973 seçimlerinden bu yana kamuoyunun siyasal partiler açısından ne ölçüde ve ne yönde bir değişikliğe uğradığıdır.

Geçen seçimde CHP'ye oy verenlerin %82,4'ü gene bu partiye oy vermekte kararlı iken, oran AP'de %63,6'ya, DP'de %40,9'a, MSP'de, %43,9'a düşmektedir. Eski seçimleri arasında kararsızların en yüksek olduğu parti ise %26,8 ile MSP'dir. Bu açıdan bakıldığında, toplumsal tabanı en istikrarlı parti olarak CHP görünmektedir.

Genel oy yüzdelere göre hazırlanan çizelge (Tablo: 6) partiler arasındaki kaymaları belirlerken, aynı zamanda 1975'de oy oranlarının değişiminin asıl kaynağını da ortaya koymaktadır. Örneklem girenlerin %19,4'ü 1973 seçimlerinde oylarını kullanmamışlardır. Bunun başta gelen nedeni ise, o tarihte henüz seçme hakkını elde edememiş olmalarıdır. İşte iki yıl önce sandık başına gitmeyen bu grubun bu kez %13 oranında AP'yi desteklemesine karşılık, CHP'ye %56 oranında (yani 4 mislinde fazla) oy vermesidir ki, önümüzdeki seçimlere damgasını

gerektirmektedir. İşte Tablo 7'deki tahmin rakamları bu işlemin yapılması ile ortaya çıkmıştır.

Yukardaki oranlardan hareketle, sonuç halen yürürlükte olan seçim sistemimizi (d'Hondt) seçmen sayısına uygularsak, Ankara'da yedi senatörünün partiler arasında ki paylaşımları şöyle olmaktadır: CHP 4, AP 2, MHP 1.

Yukarıdaki oranlara göre 12 ekim seçimlerinde kârli ve zararlı çıkma bakımından partilerin durumu ise şöyledir:

CHP	: + 3
AP	: - 4
DP	: - 5
MSP	: - 4
MHP	: + 11

İşçi, öğrenci, esnaf ve memurlardan oluşan bir toplumsal tabana sahip bulunan MHP bu seçimlerin en kârli partisi olmaya aday gibi görünmektedir. Kasabalardan ve özellikle genç kuşaklardan sağladığı destekle, Ankara ili içerisinde üçüncü parti olma yolundadır. "Milliyetçi Cephe" hükümetinde yer almak AP ve MSP'nin aleyhinde rol oynamış izlenimini verirken, MHP açısından gelişmenin ters yönde olduğu anlaşılmaktadır. Hükümetin 4'üncü ortağı olan CGP'nin seçimlere katılmaması ise, araştırmamız ortaya koyduğu verilere göre, AP'den çok CHP'ye yaramaktadır. Mirasa konan üçüncü parti ise MHP'dir.

Bu nedenle, aynı örneklem grubunun 1973'deki oylarını gözönüne alarak, partiler açısından gelişme oranını, 1973 seçimlerindeki Ankara il ortalamalarına uygulamak

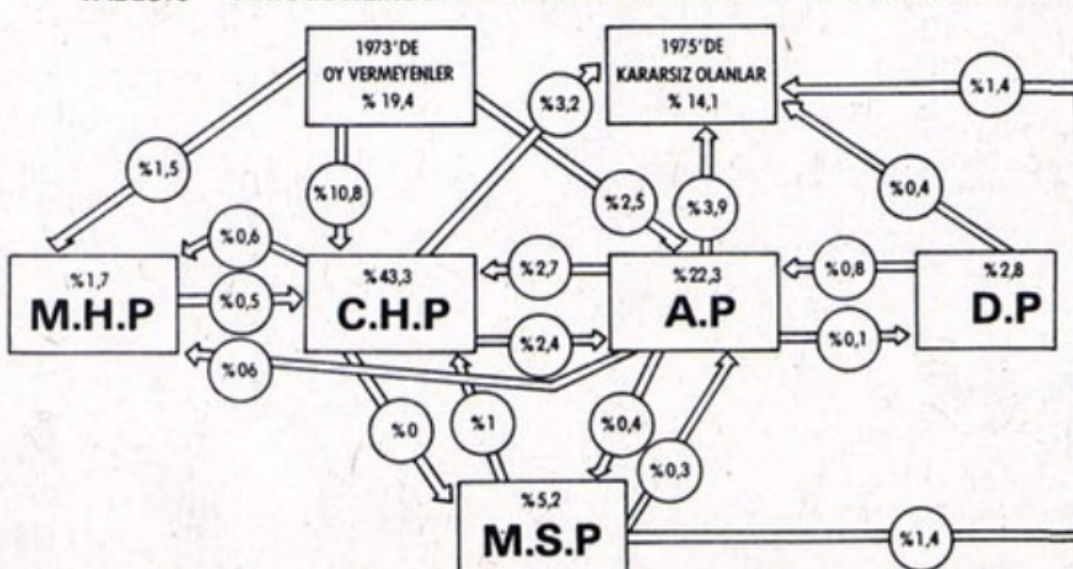
Tablo: V MESLEK GRUPLARINA GÖRE, 12 EKİM İÇİN OY VERME EĞİLİMLERİ (%) 1975 SEÇİMLERİ

	C.H.P.	A.P.	D.P.	M.S.P.	M.H.P.	T.B.P.	HİÇBİRİ	KARARSIZ	%
Tarım işçisi	33,3	16,7	0,0	0,0	16,7	0,0	0,0	33,3	100
Küçük çiftçi (1-50 dönüm)	46,8	33,9	1,6	3,2	1,6	0,0	1,6	11,3	100
Orta çiftçi (50-200 dönüm)	41,0	28,2	5,1	5,1	0,0	0,0	2,6	15,4	100
Endüstri işçisi	52,6	15,8	0,0	8,8	5,3	1,8	1,8	14,0	100
Enformel sektör x	61,5	7,7	0,0	0,0	0,0	7,7	0,0	23,1	100
Üst-Orta kademe Memur-Subay (x x)	68,8	12,5	0,0	1,6	0,0	1,6	6,3	9,4	100
Alt kademe Memur-Subay	62,0	9,9	2,8	2,8	4,2	2,8	2,8	12,7	100
Esnaf ve Zanaatkar	49,3	22,4	1,5	4,5	4,5	1,5	3,0	13,4	100
Ev kadını	50,4	23,7	1,7	2,5	2,5	0,4	2,1	16,7	100
Tüccar, sanayici v.b.	35,3	47,1	0,0	0,0	5,9	0,0	0,0	11,8	100
Öğrenci	69,2	0,0	0,0	0,0	23,1	0,0	7,7	0,0	100
İşsiz	60,0	5,0	0,0	10,0	5,0	0,0	5,0	15,0	100
Emekli	44,9	24,5	2,0	4,1	4,1	2,0	6,1	12,2	100
Hizmet sektöründe işçisi	52,2	21,7	0,0	2,9	5,8	0,0	2,9	14,5	100

(*) Enformel sektör; tarım, endüstri ve hizmet sektörleri dışında kalan geçici, türedir, sayıları çok az olan meslekler genellikle kamu gündelik ve her türlü sosyal güvenceden sektörde yer aldıkları için bu kategoriye sokulmuşlardır. (İsportacılık, v.b. gibi)

(**) Doktorluk, avukatlık gibi örneklem met sektörleri dışında kalan geçici, türedir, sayıları çok az olan meslekler genellikle kamu gündelik ve her türlü sosyal güvenceden sektörde yer aldıkları için bu kategoriye sokulmuşlardır. (İsportacılık, v.b. gibi)

Tablo: 6 ANKARA İLİNDE PARTİLER ARASINDA OY KATMA ORANLARI (%)

Tablo: VII - ANKARA İLİNDE 1973 VE 1975 SEÇİMLERİNE İLİŞKİN ÖRNEKLEM SONUÇLARI İLE İL RESMİ SONUÇLARI VE KAMUOYU EĞİLİM TAHMİN ORANLARI (%)

SONUÇLARIN İÇERİĞİ VE RESMİ SONUÇLARIN KARŞILAŞTIRILMASI				
	ÖRNEKLEM		RESMİ SONUÇLAR	TAHMİN
	1973	1975	1973	1975
Oy vermeyenler	19,3	2,5	—	—
C.H.P.	43,3	52,3	42	46
A.P.	22,3	21,0	29	25
D.P.	2,8	1,4	9	4
M.S.P.	5,2	3,4	9	5
M.H.P.	1,7	3,5	5	16
T.B.P.	0,8	1,0	1	1
Kararsızlar	—	14,1	—	—

● CHP'ye, liderini beğendiği için oy verenlerin oranı 1973'de % 6,5 iken bu kez % 35'e MHP'de ise, lideri için oy verenlerin oranı % 7,1'den bu seçim için % 32'1'e çıkmaktadır

● Eski alışkanlıklarıyla oy verme etkeni 21-25 yaş arasında; % 6,7, 60 yaşından yukarıda olanlarda ise % 22,4

● MSP, yüksek ve orta kademe memur ve subaylar tarafından % 48,4, MHP, öğrenciler tarafından % 61,5 beğenilmemektedir

Hazırlayanlar:

Prof. Dr. Nermin Abadan-Unat
Doç. Dr. Ahmet T. Kışlalı
Dr. Doğu Ergil

LİDERLERİNDEN DOLAYI EN ÇOK OY TOPLAYAN PARTİLER: CHP VE MHP

● Hiç bir partiyi kendilerine yakın görmeyenlerin oranı, CHP ve MHP'de en yüksek oranda

2

Seçimlerde hangi toplumsal kesitlerin hangi partileri destekledikleri kadar, oyların hangi gerekçelerle verildiği de önem taşımaktadır. Tablo: 1'de de görüldüğü gibi, liderlerinden dolayı oy toplama oranı en yüksek olan partiler sırasıyla CHP ve MHP'dir. Liderin kişiliği nedeni ile toplanan oyların en düşük oranda bulunduğu partinin AP oluşu ise özellikle dikkati çekmektedir.

Parti programına en çok önem verenler sırasıyla TBP, MSP ve MHP'ler olmaktadır. AP'de alışkanlık nedeniyle veya telkinle oy verenlerin oranının görece yüksekliği de tablodan çıkan anlamlı bir sonuçtur.

Örnekleme girenleri 1973'de parti tercihlerini neye göre yaptıkları sorulduğunda, alınan cevaplar yukarıdakilerden pek farklı değildi. Tek önemli değişiklik, parti liderlerinin seçmenin tercihlerinde gitgide daha fazla rol oynamaya başlamasıdır. CHP'ye liderini beğendiği için oy verenlerin oranı 1973'de sadece % 6,5 iken, bu kez % 35'e çıkmaktadır. Diğer dikkati çeken bir yükseliş de MHP lideri ile ilgilidir. Burada oran % 7,1'den % 32,1'e çıkmıştır.

Aynı amaçla sorulan başka bir soru da, oy vereceği partinin genel tutumu içinde seçmeni en çok etkileyen yön ile ilgilidir (Tablo: 2). Ekonomik sorunların özellikle büyük partilerin seçmenleri için ön plana çıktığı anlaşılmaktadır. MSP'iler için din konusunun ne derecede önem taşıdığı açıkça görülmektedir. Milliyetçilik konusunun ise MHP için taşıdığı önem beklentilere uyarken, "Millî Görüş" sloganının sahibi MSP'de oranın bu derecede düşük oluşu dikkati çekmektedir. Dış politikadaki başarıları ile seçmeni etkilemiş görünen, tek parti ise CHP'dir. Bu durum, Kıbrıs sorunu nedeniyle doğal karşılanmalıdır.

ETKENLER

Verilen cevapları yerleşme birimlerine göre değerlendirdiğimizde; Ankara şehir içi nüfusunu oluşturanların, gecekondu, küçük kent, kasaba ve köyde oturanlara göre bazı eğilimlerin önemli farklılıklar taşıdığı görülmektedir. Parti programına, şehir içi nüfus dışlarından daha fazla önem vermektedir. Tersine bu grupta telkinle, bağımlı olarak oy verene rastlanmadığı gibi, eski alışkanlıklarıyla oy verenlerin oranı da son derece düşüktür. Bütün bunlar, büyük kentlerin geleneksel değerleri yavaş yavaş niteliklerine uygun düşmektedir.

Parti programına önem verme oranı, en çok yüksek öğrenim yapmış grupta yükselmektedir: % 64,4. Aynı grup, parti liderine düşük oranla (% 16,9) önem vermektedir. Eski alışkanlıklar veya telkinle, bağımlı olarak oy verme gelince; en yüksek oranlar "Okunma- yazma bilmeyen" grupta ortaya çıkmaktadır: % 21,2 ve % 18,2. Bu durumun, eğitimin kişilerin davranışlarını ne derecede etkilediği ve bağımsızlaştırdığı gösteren açık bir örnek olduğu kanısındayız.

Seçmenlerin yaşları, özellikle üç konuda dikkati çekecek kadar önem taşımaktadır: Gerek parti liderine (% 33,6), gerekse parti programına (% 47,9) en çok önem veren grup, 21-25 yaşları arasında olanlardır. Eski alışkanlıklarıyla oy verme etkeni ise 21-25 yaşları arasında olan grupta en düşük düzeyde iken (% 6,7), 60 yaşından yukarıda olanlarda en yüksek düzeyde (% 22,4) ulaşmaktadır.

Parti başkanlarına verilen önem, erkeklerde % 20,8 iken, kadınlarda % 28,7'ye çıkmaktadır. Parti programı konusunda ise durum, iki misline varacak kadar tersinedir. Erkeklerdeki % 50,9'luk oran, kadınlarda % 23,5'e düşmektedir. Bu eğilim kadınların soyut siyasal konulara karşı ne kadar kapalı olduklarını açıkça göstermektedir. Kadının bağımsız olmayışı özellikle telkinle bağımlı olarak oy vermede göze çarpmaktadır. Nitekim telkinle bağımlı olarak oy verme oranı erkeklerde % 0,6 iken, kadınlarda % 16,2'yi bulmaktadır. Bütün bunlar, psikolojik etkenlerin kadınlarda üzerinde daha büyük bir rol oynadığı varsayımını güçlendirici sonuçlardır.

Gelir grupları ile ilgili olarak tek dikkati çeken nokta, eski alışkanlıkları veya telkinle, bağımlı olarak oy verme konusundadır. Ailenin toplam aylık geliri 10.000 liranın üzerinde olduğu gruplarda, ne telkinle, ne de eski alışkanlıklarıyla oy verene rastlanmamıştır. Bu durum, söz konusu gruplarda bilinç düzeyinin yüksekliğinin bir belirtisi sayılabilir.

Mesleklerle baktığımızda, parti liderlerine en yüksek oranda önem veren grupların alt kademe memur- subay (% 28,2), ev kadını (% 29,6) ve hizmet sektörü işçisi (% 30,2) olduğu görülmektedir. Parti programına önem verme oranı ise ev kadınlarda % 18,8'e kadar yükselen, tüccar- sanayici kesiminde % 64,7'ye ve öğrencilerde % 84,6'ya yükselmektedir. Bu bulgular, kurulu düzenden yana olan tüccar- sanayici kesimi ile kurulu düzenle bütünleşmemiş öğrenci kesiminin olağanüstü yoğun siyasal duyarlılığını ortaya koymaktadır. Eski alışkanlıklarıyla oy verme oranının en yüksek olduğu gruplar, ev kadını (% 17,5), işsiz (% 15,0) ve emekli (% 18,4) kesimleridir. Telkinle bağımlı ola-

Milliyet Anketçileri; Serap Balaman, Ahmet Akol, Necdet Akyıldız ve Yönetici Dr. Doğu Ergil Kırıkkale köylerinde... (Fotoğraf : Ragıp ERTEN)

rak oy verme tarım işçilerinde (% 16,7), enformal sektör işçilerinde (% 15,4) ve yine ev kadınlarda (% 17,9) en yüksek düzeyine varmaktadır.

Ekonomik sorunlara, dine, milliyetçiliğe ve kişi hak ve özgürlüklerine verilen önem, yerleşme birimlerine göre değişmektedir (Tablo: 3). Örneğin ekonomik sorunlara bü-

yük kentte verilen önem, diğer yerleşme birimlerindekinin 1,5 katına çıkmaktadır. Din konusunda ise durum tamamen tersinedir. Büyük kentin insanları ile diğerleri arasındaki fark, geleneksel değer yargıları ile ters düşen ortam hakkında daha önce söylediklerimizi doğrulamaktadır.

Milliyetçilik konusuna en çok önem verenlerin küçük kent ve kasabalı seçmenlerin oluşu da, bu konudaki varsayımlara uygundur. Aşırı milliyetçi, ırkçı, faşist partilerin gelişmesine en uygun toplumsal ortamın bu gibi yerleşme birimleri olduğu tarihsel bir gerçek olduğu kadar, çok sayıda ayrıntılı siyasal bilim analizleri tarafından da doğrulanmıştır. Tabloda dikkati çeken başka bir nokta ise, kişi hak ve özgürlüklerine verilen önem, büyük kent insanlarında en yüksek noktasına vardığıdır.

Erkek ve kadın seçmenlerin önem verdikleri konular arasındaki farklılaşma, özellikle dış siyaset ve milliyetçilik ile ilgilidir. Erkeklerin milliyetçiliğe % 13,8 oranında önem vermelerine karşılık, kadınlarda bu oran % 7,7'ye düşmektedir. Aynı şekilde, Kıbrıs soruna bağlı olduğu izlenimini aldığımız (Dış Siyasette Ustalık) konusu da, kadınlardan çok erkekleri ilgilendirmektedir. Erkeklerdeki % 21,2'lik oran, kadınlarda % 12,5'e kadar inmektedir.

Ekonomik sorunlara en çok önem veren gruplar, üst-orta memur ve subaylar, tüccar ve sanayiciler ve öğrencilerdir. Ancak konu din olduğunda, tüccar ve sanayiciler ile öğrencilerde oranın sınıra indigi görülmektedir. Gene bu iki grup milliyetçiliğe önem verirken, kendilerine enformal sektör üyeleri de katılmaktadırlar. Kişi hak ve özgürlüklerine önem vermede ise, memur-subay grubunun bütün katmanları ile beraber, gene tüccar-sanayici ve öğrenci grupları yer almaktadır.

BEĞENİLEN VE BEĞENİLMİYEN PARTİLER

Örnekleme girenlere, "Oyunuzu vereceğiniz partiye en yakın olan parti hangisidir?" sorusu yöneltildiğinde; karşılaşılan durumu Tablo: 4'de görüyoruz. CHP taraftarlarının kendilerine en yakın olarak gördükleri parti TBP iken, AP'de ilk sırayı CGP ile birlikte CHP almaktadır. DP'iler için de AP'den sonra ikinci sırada CHP gelmektedir. MSP'iler AP'yi kendilerine yakın görme bakımından diğer tüm partilerden öndedirler ve ikinci olarak da MHP'ye sempati duymaktadırlar. Tabloda dikkati çeken başka bir nokta ise, hiç bir partiyi kendilerine yakın görmeyenlerin oranının özellikle CHP ve bir ölçüde MHP'de yüksek olduğudur. Bu her iki partinin diğerlerine oranla daha belirgin bir ideolojisyel sahip olmalarıyla ve toplumsal tabanlarının bilinç düzeyi ile ilgilidir.

Başka bir sorunun yanıtlarında, en beğenilmeyen siyasal partilerin % 20,8 ile MSP ve % 13,6 ile MHP olduğu anlaşılmıştır. Beğenmediği parti olmadığını söyleyenlerin oranının % 18,4 oluşu ise oldukça ilginçtir ve bu oran özellikle köylerde ve gecekondu- larla çok daha fazla yükselmektedir (% 24,9 ve % 22,3). Bunun toplumsal korku ile ilgili bir yanının bulunabileceği olasılığı hatırlatmaktadır.

Çeşitli meslek gruplarından en büyük antipati toplayan partiler sırası ile şunlardır: MSP yüksek ve orta kademe memur ve subaylar tarafından (% 48,4), MHP öğrenciler tarafından (% 61,5), AP orta çiftçiler tarafından (% 15,4), CHP ise en yüksek oranda emekçiler tarafından (% 22,4) beğenilmemektedir.

Özellikle CHP ve MHP açısından kadınlara erkeklerin olumsuz tutumları çok farklıdır. CHP'yi beğenmeyenlerin oranı erkeklerde % 10,1 iken, kadınlarda bu oran % 5,5'e düşmektedir. Aynı durum % 16,1 ve % 8,8 ile MHP için de söz konusudur.

Ankara şehir içi seçmenlerinde MSP ve MHP'yi beğenmemeye oranı, genel ortalamadan üzerine çıkmaktadır. CHP'ye karşı olanların en yoğun oranına (% 18,0) ise, küçük kent ve kasabalarda rastlanmaktadır.

18 YAŞ SORUNU

Ankara ilindeki örnekleminin % 29,9'unun olumsuz tutumuna karşılık, % 65,2 gibi bir çoğunluk, seçmen yaşının 18'e indirilmesi gerektiğini savunmuştur (Tablo: 5). CHP'ye ve MHP'ye oy veren seçmenlerin bu konuda çok daha istekli olmalarının nedeni ise açıktır. Gençlerin oylarından en çok yararlanan parti CHP iken, onu bu konuda MHP izlemektedir.

18 yaşındakilere oy hakkı tanınmasına karşı çıkan AP'li seçmenlerden bir çoğu, neden olarak gençlerin oyunun "Ecevit'e" kaymasını göstermişlerdir. Ancak kırsal kesimlerde, oy hakkını elde etmek için "askerlik yapmış olmak" koşulu öne sürülmüştür. Köylünün gözünde olgunluğa erişmiş olmanın ilk koşulu, askerlik hizmetini bitirmektir.

18 yaşındakilere oy hakkının tanınması konusunda, çeşitli yaş grupları arasında önemli tutum farklarının bulunmasına da doğal karşılamak gerekir. Örneğin 60 yaşından büyüklerde "18 yaşındakilere oy verilsin" diyenlerin oranı % 59,2 iken, 21-25 yaş grubunda aynı oran % 81,5'e kadar çıkmaktadır.

YARIN:

İŞÇİ VE GECEKONDULU
SEÇMENİN SİYASAL EĞİLİMİ

	C.H.P	A.P	D.P	M.S.P	M.H.P	T.B.P	ORTALAMA
PARTİ BAŞKANI	35,0	8,4	18,2	14,8	32,1	0,0	23,5
PARTİNİN PROGRAMI	44,2	42,2	45,5	74,1	60,7	87,5	41,4
ADAYLARIN KİŞİLİĞİ	2,2	5,4	0,0	0,0	0,0	0,0	3,4
ESKİ ALIŞKANLIK	12,4	25,3	27,3	3,7	0,0	12,5	12,8
SEÇİME GİRENLERİN EN İYİSİ OLDUĞU İÇİN	0,7	1,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,8
TELKİN BAĞIMLI	3,2	10,2	0,0	0,0	3,6	0,0	6,0
BAŞKA	1,7	5,4	9,1	7,4	3,6	0,0	3,2
CEVAPSİZ	0,7	1,2	0,0	0,0	0,0	0,0	8,8

	C.H.P	A.P	D.P	M.S.P	M.H.P	T.B.P	ORTALAMA
Ekonomik meseleleri/halledemedikleri ustalık	28,9	30,7	18,2	0,0	7,1	25,01	24,8
Dine saygılı oluşu	1,2	19,3	27,3	88,9	10,7	0,0	9,8
Milliyetçi oluşu	5,3	21,1	36,4	3,7	67,9	37,5	11,7
Dış politikadaki ustalığı	30,1	4,2	9,1	0,0	7,1	12,5	18,2
Kişi hak ve özgürlüklerine inancıyla bağlı oluşu	21,6	3,6	0,0	3,7	3,6	25,0	12,8
Telkin, bağımlı, bilmiyor	4,6	11,4	0,0	0,0	3,6	0,0	8,4
Eski alışkanlık	1,9	4,8	9,1	0,0	0,0	0,0	2,3
Başka	5,6	4,2	0,0	3,7	0,0	0,0	5,1

	ŞEHİR İÇİ	GECEKONDULU	İLÇE	KÖY	ORTALAMA
Ekonomik meseleleri/halledemedikleri ustalık	35,5	22,0	24,7	20,4	24,8
Dine saygılı oluşu	1,7	11,1	13,5	12,7	9,8
Milliyetçi oluşu	8,7	14,8	14,6	8,6	11,7
Dış politikadaki ustalığı	19,8	16,1	20,2	19,0	18,2
Kişi hak ve özgürlüklerine bağlı olması	19,8	12,5	7,9	10,0	12,8
Telkin, bağımlı, bilmiyor	0,0	8,2	9,0	14,9	8,4
Eski alışkanlık	0,0	3,6	2,2	2,3	2,3
Başka	2,3	6,6	4,5	5,4	5,1
Cevapsız	12,2	5,2	5,4	6,8	7,0

	C.H.P	A.P	D.P	M.S.P	M.H.P	T.B.P	ORTALAMA
C.H.P	0,7	16,9	18,2	3,7	7,1	25,0	5,5
A.P	9,5	0,0	27,3	40,7	32,1	12,5	8,6
D.P	8,0	8,4	0,0	7,4	10,7	37,5	7,1
M.S.P	1,5	13,9	9,1	0,0	7,1	0,0	4,4
C.G.P	1,2	19,9	0,0	7,4	3,6	0,0	5,5
M.H.P	2,4	7,8	0,0	14,8	0,0	12,5	3,6
T.B.P	15,0	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	8,3
T.S.I.P	1,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,8
T.I.P	1,5	0,0	0,0	0,0	0,0	12,5	0,9
S.P	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3
HIÇBİRİ YOK	44,7	17,5	27,3	14,8	32,1	0,0	35,2
KARARSIZ	1,2	0,0	9,1	0,0	0,0	0,0	2,4
BİLMİYOR	12,9	15,1	9,1	11,1	7,1	0,0	17,5

	C.H.P	A.P	D.P	M.S.P	M.H.P	T.B.P	HIÇBİRİ	KARARSIZ	ORTALAMA
EVET	77,7	48,2	54,5	44,4	75,0	75,0	65,0	47,7	65,2
HAYIR	19,4	45,8	38,4	55,6	25,0	25,0	25,0	39,6	29,9
KARARSIZ	1,2	1,8	9,1	0,0	0,0	0,0	0,0	6,3	2,0
BİLMİYOR	1,7	4,2	0,0	0,0	0,0	0,0	10,0	6,3	2,9

Ankara gecekodu nüfusunun %95'i seçimlerde oy kullanmak niyetinde...

3

Hazırlayanlar:
Prof. Dr. Nermin Abadan- Unat
Doç. Dr. Ahmet T. Kışlalı
Dr. Doğu Ergil

GECEKONDULARDA AP KAYBEDERKEN, CHP OY KAZANIYOR

İKINCI Dünya Savaşı sonrası siyaset ortamının yarattığı geniş dış kredi olanakları ve büyük çaptaki tarımsal yatırımlar Türk toplumsal yapısına yansayan köklü değişikliklere yol açtı. Tarımın makileşmesi ve pazar ekonomisine açılması, bir yandan hızlı bir mülkiyet kutuplaşmasına, diğer yandan da topraklarını kaybeden geniş rrsal kitlelerin kentlere akmasına neden olmuştur. Dış kaynaklı sermaye ve tarım keminden aktarılan mali kaynaklarla beslenen emtialar, gelişen endüstri kuruluşları ve sosyal hizmetleriyle bu akımı teşvik etmiştir. Tüm 1950'ler ve 1960'lar süresince Türkiye'de şehirleşme oranı sanayileşme oranından önde gitmiş ve büyük kentlerin geçendi mahallelerinde yoğun nüfus birikimi oluşmuştur.

Başlangıçta ne köylü, ne kentli olan bu yığın" kitlelerin mesleki dağılımı —I. Yaş, R. Keleş, M. Kiray, K. Karpat, C. Hart gibi sosyal bilimcilerin yaptıkları alan araştırmalarının gösterdiği üzere— şu belirlenmiştir: Gecekondu aile reislerinin içinde en kalabalık meslek grubu becerili işçilerdir. Bu grubu küçük esnaf ve müstahkemler izlemektedir. Ancak Keleş ile Abutoğdun'un belirttikleri üzere bu çalışanlar aile becerili ve becerisiz işçi olarak nitelendirilen önemli bir bölümünün gerçekten sayısal işçisi değil, ya hizmet işçileri ya da küçük ve ilkel zanaatkar atölyelerinde çalışan çiler olması mümkündür (1). Nitekim bizim ulgularımız da bu doğrultudadır.

Belirtilen iş kollarında çalışan gecekondu aile reislerinin dışındaki emek gücünün büyük kısmı düzensiz, türedi ve gündelik işide, yani enformel sektörde ve genellikle sosyal güvenceden yoksun bulunan hizmet sektöründe çalışmaktadırlar. Bu sektörlerde çalışanlar, kendilerini biraraya getirmeye ve toplu tecrübe ve siyasal yönelim birliğinden oksun kılan güncel, bireysel işlerle uğraşırlar. Gecekondu ikinci kabark meslek grubu olan zanaat ve esnafın dallarında çalışanlar ise baba otoritesine benzer ilişkiler içinde gelişen çalışma koşullarına bağlıdır. Dolayısıyla her iki kategoride yer alan emterin emekçi kitleleri uzun süre sınıfsal eksenimleri doğrultusunda oy vermekten iknomsunlardır. Ayrıca kırsal alanlardan öpup şehirlerin iş olanaklarından ve sosyal imetmelerinden yararlanarak gecekondu göçmenler, uzun süre yaşamalarında meydana gelen bu köklü değişikliği kendi lehlerine orumlamışlardır. Fakat yıllar ilerledikçe gecekondu çağdaş değer, gereksinme ve bekenileri ile yeni bir kuşak geliştirdi gibi, bir nceki göçmen-kuşağı da giderek "şehirli" imuştur. Bu kültür değişimi, kentlerde gitke zorlaşan ekonomik koşullarla birleşince, gecekondu yeni yaşam ve çalışma güvencesi arar olmuştur. 1970'lerin Türkiye'sinde gecekondu dolduran "yüzün" nüfus gitke artan, fakat yine de sınırlı bir oranda, sosyal Sigortalar kapsamına giren sanayi uruluşlarında, hizmet ve kamu sektörlerinde iş bulmuş ve örgütsel çemsiyenin sosyal güvencilerine kavuşmuştur. Bu güvenceler ışında kalan ve eksilmeyen ağır enflasyonist baskılardan alabildiğine rahatsız olan gecekondu kitle, 1969 genel seçimlerinde onra artan bir ölçüde sosyal refah devleti, iş hakları ve düşük gelir gruplarının ekonomik, toplumsal ve siyasal hakları savunan uruluşlarında yana çıkmıştır.

Bu evrimin ışında bakılıncaya, işçi ve gecekondu seçmenin davranışları daha da anım kazanmaktadır. Araştırmamıza temel o örneklem grubunun % 38.75'ini gecekondu oluşturmaktadır. Örneklem içinde çilerin oranı ise % 16.77'dir. Bu oranın % 76'sını tarım işçileri, % 7.24'ünü sanayi işçileri ve % 8.77'sini hizmet kesimi işçileri oluşturmaktadır. İşçilerin büyük çoğunluğu gecekonduarda yaşadıkları için gecekondu nüsu hakkında verilen genel bilgilerle işçi ruplarına ilişkin bilgiler bu makalede toplu larak sunulmuştur.

BAŞKENTTE GECEKONDULULAR

Ankara gecekodu nüfusunun % 95'i, anetimize göre ekim 1975 seçimlerinde oy kulınmak niyetindedirler. Sadece % 2.6'lık bir esim oy kullanmayacağını ve geri kalan % 6.1'lik bir grup da kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Eğer oy vermeye niyetli olanların tümü sandık başına giderse, bu seçimde eren seçime göre il ortalamasının % 10'u üzerinde bir siyasal katılma oranı gerçekleşecek demektir.

Gecekondu nüfusun 1965, 1969, 1973 ve erme oranları ile 1975 oy verme eğilimi Tablo (1)'de verilmiştir.

Yukardaki tablonun ortaya koyduğu en aak gerçek Ankara gecekonduarında AP'nin 965 yılından bu yana sürekli oy kaybederken, CHP'nin hızla oy kazanmasıdır. 1973'te gelince 1973 yılında gecekonduarda büyük bir etkinliği olmasına karşın, bir andan bugünkü hükümetin bir kanadını oluşturması, diğer taraftan da alt tabakaların çenlik kesimi içinde yoğun propaganda yapması bu partiyeye oldukça oy kazandırmıştır. Diğer partiler içinde MSP ve DP oy kaybederken, TBP oylarında 1973 seçimlerinden u yana bir denge görülmektedir.

BAŞKENTTE İŞÇİLER

Gecekondu nüfusunun sonra işçi seçmenlerin işi seçim arasındaki siyasal eğilim arklığışmasını inceleyince, Tablo (2)'de görüldüğü üzere işçi kesimi içinde 1975 seçimlerinde en fazla oy arttırma potansiyeli olan parti CHP'dir. İşçi grupları içinde CHP'nin n fazla yanda kazandığı kesim, tarım ve sanayi işçileridir. Her türlü sosyal güvenlik turumlarının destek ve yardımından yoksun olan, tarım işçileri ile, kazandığı sosyal hakları "sosyal devlet" yapısı içinde güvence altına almak isteyen sanayi işçilerinin, emeklen yana olarak beliren CHP'yi arttan bir anda desteklemeleri doğaldır. Sanayi ve enformal sektör içinde 1973'te aldığı oy oranını torumakla birlikte AP, tarım işçileri arasında ve hizmet sektöründe oldukça oy kaybetmiş görünmektedir. DP ve seçimlere katılmayan CGP ise, işçi sınıfı içinde hemen hemen yok olmuştur. MSP yalnızca sanayi iş-

AP, sanayi ve enformal sektör içinde oylarını koruyor, tarım işçileri arasında ise oy kaybediyor

çileri arasında % 3.5 oranında bir oy kazancı sağlarken, diğer gruplar içinde etkinliğini yitirmiştir. MHP ise 1975 seçimlerinin en radikal gözükenecek grubu olan enformal sektör mensupları içinde desteğini tamamen, sanayi işçileri içinde ise kısmen yitirirken, tarım ve hizmet sektörleri içinde yeniyandaşlar kazanmıştır. TBP tarım ve hizmet sektörü işçileri arasında destek görmemektedir. Bu partinin en büyük oy kaynağı enformal sektör mensupları (% 7) ve hizmet sektörü (% 1.4) işçileridir.

Bazı kuramcılar "alt - proleterya" olarak nitelendirdikleri ve hayatlarını geçici işlerle kazanan "enformal sektör" mensupları gittikçe radikalleşerek, CHP ve TBP gibi ilerici partilerin kentlerdeki itici gücü haline gelmektedir. Tablo 2'nin ortaya koyduğu en açık gerçek budur. Kırsal alanda geleneksel üretim ve toplumsal ilişkilerden gittikçe uzaklaşarak çağdaş ekonominin ikincil ve ücret ilişkisi içinde bağumsızlaşan tarım işçileri de, emekten yana bir parti görünümündeki CHP'ye yönelmektedir.

Bu gelişmeyi Kenan Bulutoğlu ve arkadaşlarının 1969'da sanayi işçilerine ilişkin olarak uygulayıp, Milliyet'te yayınladıkları siyasal eğilim tabhlini ile kıyaslamada yarar vardır (Tablo 3).

TABLO: III 1969 VE 1975 SEÇİMLERİNDE ANKARA'LI SANAYİ İŞÇİLERİNİN SİYASAL TERCİHLERİ İLE 1973'TE İŞÇİLERİN OY VERME ORANLARI:

SIYASİ PARTİLER	1969'DA OY VERME NİYETİ %	1973'TE VERİLEN OY %	1975 (xii) TE OY VERME NİYETİ %
AP	28	16	16
CHP	26	35.1	52.6
MHP	4	7	5.5

Bu karşılaştırmaya göre, 1969'dan bu yana gittikçe emekten yana bir politika izleyen CHP'nin sanayi işçileri arasında büyük bir destek kazandığı ortaya çıkmaktadır.

OY VERME NEDENLERİ

Araştırmamızın bulgularına göre Ankara gecekodu seçmenlerin %38.4'u parti programını beğendiği için, %23.3'ü parti başkanını beğendiği için, %2.3'ü adayların kişiliğini beğendiği için, %17.7'si eski alışkanlığın etkisiyle, %4.9'u başkasının telkini altında, %0.3'ü de destekledikleri partinin seçimlere girenlerin en iyisi olduğu için bu partilere oy vermektedirler.

Bu oranlar alt - gelir grubunun artan bir ölçüde kişileri özdeşleşmekten parti programlarıyla özdeşleşmeye doğru bir siyasal evrim gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu gelişmeye rağmen eski siyasal alışkanlıkların siyasal tercihlerin biçimlenmesinde önemli bir rol oynadığı da görülmektedir (%17.7). Bu durum köklü bir kültür değişimi ve yeni bir sosyal ortama uyma sürecine giren kitleler için olağan kabul edilmelidir. Çünkü değerler ve tutumlar nesnel koşullardaki değişiklikleri daha ağır bir hızla izlerler.

Benimsenen partinin genel tutumu içinde gecekondu seçmen tarafından en çok beğenilen nitelikler, sırasıyla: Partinin ekonomik meseleleri halledişindeki ustalık (%22); genel dış politikasındaki ustalık (%16.1); milliyetçi oluşu (%14.8); partinin kişi hak ve özgürlüklerine saygılı olması (%12.5); ve dinesaygılı oluşudur (%11.1). Bu arada gecekondu seçmenlerin %8.2'si telkin altında

veya bağımlı olarak oylarını kullanmaktadırlar.

İşçi seçmenler gecekondu seçmenlerden ayrı olarak incelendiğinde (Tablo: 4), bir partiyi beğenmenin iki ana nedeninin o partinin ekonomik sorunları çözümündeki ve dış siyasetteki ustalığı olduğu görülür. Partinin "Milliyetçi oluşu" üçüncü, "Kişi hak ve özgürlüklerine inançla bağlı olması" dördüncü sırayı almaktadır. "Dine saygılı oluşu" ile "Eski alışkanlıklar" Türk işçileri için artık onların siyasal tercihlerini etkileyen önemli etkenler olmaktan çıkmıştır. Telkin altında veya otoriteye bağlı olarak oy vermek tarım işçileri arasında %16.7, enformal sektör işçileri arasında %7.7, sanayi işçileri arasında %3.5 ve hizmet sektörü işçileri arasında %1.4'tür. Üretim sürecinde hâlâ geniş çapta işverenle kişisel ve yüz yüze ilişki halinde olan ve üretimden küçük birimler halinde yürütüldüğü tarım kesimi ile yaşamın günlük rastlantılarıyla kazanıldığı enformal sektörde ekonomik bağımlılığın siyasal davranışları geniş çapta etkilediği açıkça görülmektedir.

TERCİHLERİN PSİKOLOJİK BOYUTLARI

Alt - gelir gruplarının siyasal davranışlarının biçimlendiren psikolojik etmenlerin incelenmesi de ilginç sonuçlar ortaya koydu. Ankara gecekonduarları en beğenilmeyen partileri şöyle sıraladılar: MSP (%19.8), MHP (%13.5) AP (%7.2) ve CHP (%6.2). Beğenmedikleri partinin en olumsuz yönlerini ise seçmenler şöyle yanıtladılar: "Temelsiz vaatlerde bulunduğunu için" (%10.2), "Dini siyasete alet ettiği için" (%9.2), "Bölücülük, tahrikçilik, yıkıcılık yaptığı için" (%7.9), ve "Kaba kuvveti organize ettiği için" (%7.5). Seçmenlerin %15.4'ü ise sevmedikleri partinin olumsuz herhangi bir niteliğini dile getirememişlerdir.

Alt - gelir grubunun yoğun olduğu gecekondu mahallelerinde en beğenilen siyasal liderler sırasıyla şöyledir: Ecevit (%58.4), Demirel (%15.4), Türkeş (%5.6), Erbakan (%2.6), Feyzioğlu (%2), Timisi (%1), Bozbeylı (%0.3) ve küçük sol partilerin liderleri (%0.3). Seçmenlerin %6'sı ise hiçbir siyasal lideri beğenmediklerini söylemişlerdir.

En beğenilen liderin olumlu vasıflarının başında "Halk adamı oluşu" (%14.4), "Dürüst ve namuslu oluşu" (%13.4), "Dış siyasetteki ustalığı" (%6.9). Gecekondu seçmen için Kıbrıs sorunu dış siyaset kadar etkilidir. (%6.2) gelmektedir. Ekonomik sorunları çözmekdeki ustalık (%5.9) ve liderin "Bilgili, zeki oluşu" (%5.6) diğer beğeni unsurlarını oluşturmaktadır. Ekonomik sorunlar genellikle ailenin geçimini sağlayan erkekler için çok daha önemli iken, liderin zeki ve bilgili oluşu, kadın ve erkek seçmenler arasında eşit bir etkinliğe sahiptir.

(1) Ruşen Keleş, 100 Soruda Türkiye'de Şehirleşme, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1972. s. 57-58.

YARIN:

SIYASAL İLGI VE SIYASAL KATILMA

TABLO: I ANKARA GECEKONDULARINDA 1965, 1969, x 1973'xx OY VERME ORANLARI İLE 1975 OY VERME EĞİLİMİ

SIYASAL PARTİLER	1965	1969	1973	1975
A.P.	52.5	43.4	21.	18.7
C.H.P.	28.8	30.1	40.7	50.5
M.H.P.	1.7	3.4	1.6	3.9
B.P./T.B.P.	—	8.4	2.	2.
M.S.P.	—	—	5.2	4.9
D.P.	—	—	2.6	1.3
T.I.P.	3.5	1.7	—	—

KAYNAK (*) 1965 ve 1969 seçimlerine ilişkin oranlar, Ergun Özbudun, Türkiye'de Siyasal Değişme ve Siyasal Katılma, Ankara 1975. Sh. 182, Tablo 8.2. 1973 ve 1975 oranları SBF Anket sonuçlarına aittir. (**) 1973 ve 1975 seçimleri için verilen değerler SBF Anketine orneklemeden elde edilmiştir.

TABLO: II ANKARALI İŞÇİ SEÇMENLERİNİN 1973 GENEL VE 1975 KISIMI SEÇİMLERDE SİYASAL PARTİ TERCİHLERİ (%)

	PARTİLER							
	SEÇİM YILI	C.H.P.	A.P.	D.P.	M.S.P.	C.G.P.	M.H.P.	T.B.P.
TARIM İŞÇİSİ	1973	16.7	33.3	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	1975	33.3	16.7	0.0	0.0	Katılmıyor	3.6	0.0
SANAYİ İŞÇİSİ	1973	35.1	15.8	5.3	5.3	1.8	7.0	0.0
	1975	52.6	15.8	0.0	8.8	Katılmıyor	5.3	1.8
ENFORMAL SEKTÖR İŞÇİSİ	1973	53.8	7.7	0.0	7.7	0.0	7.7	0.0
	1975	61.5	7.7	0.0	0.0	Katılmıyor	0.0	7.7
HİZMET SEKTÖRÜ İŞÇİSİ	1973	42.0	27.5	1.4	4.3	0.0	1.4	1.4
	1975	52.2	21.7	0.0	2.9	Katılmıyor	5.8	0.0

(Bağımsızlar, Hiçbiri ve Kararsızlar kategorileri tablo dışı bırakıldığı için yüzdelere toplamı 100'u vermez.)

TABLO: IVANKARALI İŞÇİLERİN SİYASAL PARTİLERİ DESTEKLEME NEDENLERİ (%)

DESTEKLEME NEDENLERİ							
İŞÇİ GRUPLARI	PARTİ BAŞKANI	PARTİ PROGRAMI	ADAYLARIN KİŞİLİĞİ	ESKİ ALIŞKANLIK	SEÇİME GİRENLERİN EN İYİSİ OLDUĞU İÇİN	BAŞKASININ TELKİNİ İLE	KIBRIS KONUSUNDAKİ BAŞARISI
TARIM İŞÇİLERİ	16.7	53.3	0.0	0.0	0.0	16.7	0.0
SANAYİ İŞÇİLERİ	24.6	50.9	5.3	14.0	1.8	0.0	1.8
ENFORMEL SEKTÖR İŞÇİLERİ	7.7	53.6	7.7	7.7	0.0	15.4	0.0
HİZMET SEKTÖRÜ İŞÇİLERİ	30.4	40.6	2.9	13.0	0.0	0.0	7.2

Seçmenlerin %80'i tek başına karar verirken, %11,3 «eşi», %3,8'i «aile üyelerinin bir veya birkaçı», %1,1'i «komşuları» %2,4'ü «iş çevresi» tarafından etkileniyor.

Küçük kent ve kasabalarda yaşayanların %95,5'i gecekondulardakilerin, %94,8'i köyde oturanların ise 92,3'ü oy verecekleri ifade ediliyor

Kırsal alanlarda liderlere bağlılık Ankara içinde çok az

- Çankaya'da oturan bir profesör, TBP amblemini seçemeyen, köylüler bir çırpıda hepsini sayabiliyor
- Gözlemlere göre, en çok CHP ve DP'ye ait olan amblemler karıştırılıyor

Kısaca özetlemeye çalıştığımız bu etkilerin tümü, Türkiye'nin oy verme kalıplarının değerlendirilmesinde son derece önemlidir. Zira tek parti döneminde siyasal baskı ve iki dereceli seçimlerle belirlenen iktidar yerini 1946'dan sonra tek dereceli seçimlere terkediince, siyasal tercihler uzun bir süre iktidarı bırakmak istemeyen "merkez'e" karşı direnen "kenar otoritesi" ilişkisi biçiminde cereyan etmiştir. Daha sonraları gerçek etki derecesi yeni anlaşılan "taşralaştırıcı" seçimlerle birlikte, Türk toplumu oldukça hızlı bir biçimde yeni bir işlevsel bölünme sürecine sahne olmuştur. Bu siyasal dönüşümün, siyasal ilgi ve siyasal katılımı önemli biçimde etkilediğine kuşku yoktur.

Esasen Ergun Özbudun'un ortaya koymağa çalıştığı üzere (1), Türkiye'de rekabetçi batılı siyasal partiler sisteminin tersine olarak, en yüksek katılma oranı kırsal kesimde görülmektedir. Bu olgunun büyük ölçüde kentlerde kendini yeni duyurmaya başlayan toplumsal tabakalaşma süreci ve yeni oluşan siyasal cephelerin yer tayini eğilimi ile açıklanması gerekir.

SIYASAL İLGİ

Siyasal kutuplaşmanın ileri bir aşamasına gelmiş bulunan günümüz koşullarında 1975 kısmi seçimleri son yılların tersine, Ankara ilinde yüksek bir siyasal ilgiye yol açmış bulunmaktadır. Araştırmamız resmi seçim kampanyası açılmadan önce uygulandığı halde, cevap verenlerin % 93,3'ü sandık başına gideceklerini ifade etmişlerdir.

Bu niyetin gerçekleştirilmesinde örneklemimize göre, okuma yazma bilmeyenlerin oranı %25,1, sadece okuma yazma bilip hiç bir okuldan mezun olmayanlar ise, %8,6, yani toplam %33,7 olma durumu gözönünde bulundurulduğunda siyasal partilerin amblemini tanıma derecesi neden çok önemli bir rol oynamaktadır. Anketin uygulandığı sırasında kendileri ile görüşülen seçmenlerin her birine seçime katılan altı siyasal partinin amblemlerinin tümünü kapsayan ve üzerinde hiç bir yazı bulunmayan bir fotoğraf gösterilmiştir. Alınan sonuçlar yüksek bir siyasal ilginin varsayımını doğrulayacak biçimde (Tablo 1).

TABLO 1 - ANKARA İLİNDE SIYASAL PARTİ AMBLEMİLERİ BİLME DERESESİ

Hepsini	% 37
Yalnız CHP	% 3
Yalnız AP	% 3
Yalnız AP-CHP	% 13
Yalnız AP-CHP-MSP	% 15
Yalnız AP-CHP-MSP-DP	% 7
AP-CHP-MSP-DP-MHP	% 9,5
TBP'yi içeren herhangi bir karma	% 6,2
Hiçbirisini	% 6,3
Toplam	% 100

Görüldüğü üzere siyasal partilerin amblemleri seçmenlerin üçte birinden fazlası tarafından algılanabilmektedir. Kuşku yoktur ki, Türkiye'de hâlâ çok yüksek oranda yaygın bulunan cahillik ve yarı okumşukluk nedeni ile üzerinde durulmaya değer ve özellikle Türk demokrasisi açısından düşünüldüğü olaylar da kaydedilmektedir. Nitekim anketçilerimiz gözlemlerine göre en çok karıştırılan amblemler CHP ile DP'ye ait olanlardır. Aslında birinin kalmış bir el, diğerinin altı oktan oluşan amblemi arasında yakın bir benzerlik görülmemektedir. Ne var ki, sayı saymada zayıf olan bir kısım seçmenler için amblemlerin ikisi de birer eldir. Bunlardan biri parmaklarının arası açık, diğerinin kapalıdır. Anlaşılan 1973 seçimlerinde CHP ile DP'ye ait olan bir kısım oylar bu yanlış yorum nedeni ile amaçlanmayan dışına verilmiştir. Ancak genellikle Türk seçmeni ve özellikle köyde yaşayan seçmende olağanüstü yüksek bir siyasal ilgi göze çıkmaktadır. Anketçilerin naklettikleri üzere, Çankaya'da oturan ve mesleğini profesör olarak belirten bir seçmen TBP'nin amblemini teşhis edemeyen, birçok köylüde seçmenler amblemlerin tümünü bir çırpıda saymağa başlamışlardır.

Bununla beraber ekolojik ortam, yani yerleşme biçimi ile siyasal ilgi arasında anlamlı bağlantılar vardır. Amblemlerin hepsini bilenlerin oranının başkentin gecekondu dışındaki mahallelerinde %63,4, gecekondularda %36,4, küçük kent ve kasabalarda %47,2 ve köylerde sadece %14,5 olduğu görülmüştür. Bu oranlar bir kez daha gecekonduda yaşayan vatandaşların henüz tam anlamı ile kentleşme sürecinin berabere getirdiği daha yüksek bilgi düzeyini sağlayamadığını ortaya koymaktadır.

Benzer eğilimler diğer sabit değişkenler gözden geçirildiğinde görülmektedir. Cinsiyet açısından bakıldığında amblemlerin hepsini bilen erkeklerin oranı %47,1 iken, bu oran kadınlarda sadece %18,8'i bulmaktadır. Eğitim açısından ele alınca beklenileceği gibi, hepsini teşhis edebilen üniversite mezunlarının oranı %88,1, lise mezunlarının %66,7, ortaokul mezunlarında %63,0, ilkökullü mezunlarında %38,4, okuma yazma bilmeyenlerde %11,8, okuma yazma bilmeyenlerde %6,1'dir. Eğitim alanında büyük düşmenin ilkökullü eşliğinde olduğu anlaşılmaktadır. Çok partili rekabetçi demokratinin sistemini işleyiş açısından ergin eğitiminin önemini bir kez daha bu oranlarda ortaya çıkarmaktadır.

Siyasal ilgiyi belirleyecek ikinci önemli ölçüt, seçmenlerin hangi nedenlerle seçim sandığı başına gitmek isteyecekleridir. "Bu seçimde oy kullanacakınız, neden?" sorusuna Ankaralı seçmenlerin cevapları önemli bir siyasal dönüşüm süreci içinde bulunduklarını göstermektedir. (Tablo 2).

TABLO 2 ANKARALI SEÇMENİN OY VERME GEREKÇELERİ

Kişisel telkinde uyuma sonucunda	% 2,4
Grup dayanışmasından doğan tercihte bulunma	% 2,1
Yerel, yöresel çıkar sağlama	% 2,3
Sınıfsal çıkar sağlama	% 2,4
Vatandaşlık görevini yerine getirme	% 50,7
Vatandaşlık hakkında halkın kullanma	% 11,7
Başka	% 18,1
Cevapsız	% 4,2
Toplam	% 100

Görüldüğü üzere azgelişmiş ülkelerin kırsal bölgelerinde geleneksel liderlere karşı beslenen kişisel bağlılıklar ve bağımlılıkların Ankara içinde en alt düzeyde indiği anlaşılmaktadır. (%2,4). Öte yandan seçmenin üyesi bulunduğu sosyal grup (köy cemaati, etnik, dinsel grup) ile olan bağlılığı (%2,1) ve seçmenin yerel, yöresel çıkar sağlama veya toplumsal sınıf ya da grup lehine bazı siyasal gütmeye ya da yasa değişikliği yapılması için oy verme eğilimi, başka bir deyişle "araşsal katılma" biçimi de, sınırlı olarak görülmektedir. (%2,3-2,4). Buna karşılık Ankara ilinin seçmenleri güçlü bir demokratik bağlılığa, başka bir deyişle sahip oldukları oy hakkının değerini kavrama aşamasına ulaştıkları anlaşılmaktadır. Anketimize cevap verenlerin yarısını "vatandaşlık görevlerini yerine getirme" dileğinde oldukları, %12'nin ise bunun ötesinde "vatandaşlık hakkı" olarak nitelendirildikleri seçme hakkını kullanacaklarını belirtmişlerdir. Bu eğilim, Ankaralı seçmenlerde sınıfsal tercihler ağır basmamakla beraber, köklü bir demokratik inancın yerleştiğini göstermektedir.

KİM KİMİ ETKİLİYOR

Siyasal ilginin uyandırılmasında ve gereğinde karar ve eylemlerin dönüşmesinde bireyin yakın çevresi ile kanatların oluşum derecesi büyük bir rol oynamaktadır. Kuşku yoktur ki, ideal vatandaş, siyasal kararını ussal yollardan tek başına oluşturan kişidir. Anketimize göre seçmenlerin %80'i "tek başına" karar verirken, ancak %11,3'ü "eşi", %3,8'i "aile üyelerinin biri veya birkaçı", %1,1'i "komşuları" ve %2,4'ü "iş çevresi" tarafından etkilenmektedir.

Tablo 3'ün gösterdiği üzere, en çok eşinin etkisi altında kalarların geleneksel aile düzeninin sürdürdüğü kasaba, küçük kent ve köyde yaşayanlardır (%16,7 - %15,8). Köyde ayrıca aile üyelerinin rolü de önemlidir. (%8,1). Çalışma ve kişisel yaşamın anonim ilişkiler içinde sürdürüldüğü büyük kentte ise seçmen %94,2 oranında tek başına karar vermektedir. Bu oranlar bir kez daha yerleşme biriminin siyasal seferberlik açısından ne kadar önemli bir yer tuttuğunu ortaya koymaktadır. Türkiye'de en yüksek oy verme oranlarına neden sürekli olarak köyde rastlandığı, kısmen toplu "oy paket"lerinin köyde daha kolay sağlanabilmesi gereği ile açıklanması gerekir. Demek ki ekonomik bağımlılıkların yanı sıra gelecekteki toplumsal doğal özelliklerinden sayılan geniş aile yapısı da bir bakıma düzenin korunmasından yana siyasal tercihlerin sürdürülmesinde yardımcı olmaktadır.

Hemen hemen dününün her tarafında rastlanan ev kadınlarının eşlerinin etkisi ile kullanma durumu, araştırmamızda bir kez daha kanıtlanmış bulunmaktadır (%32,7). Cinsiyetin oy verme kararına ne kadar etkin olduğu başka bir ölçütle de ortaya çıkmaktadır. Erkekler kendi başlarına %93 oranında karar verebilirken, bu oran kadınlarda sadece %54,4'ü bulabilmektedir. Bu oranların hepsi Türk kadını seçmenin eksik, hatta çok kez hiç olmayan siyasal eğitimi ile neden daha kolayca belirli yönlere sürüklenileceğini ortaya koymaktadır.

SIYASAL KATILMA

Siyasal katılımın sadece oy vermekten ibaret olmadığını açıklar. Katılmanın eylemleri aslında uzun bir liste oluşturmaktadır. Partiyi kayıt alma, siyasal bilgi yayma, parti rozeti taşıma, siyasal mitinge katılma, partiye para bağışında bulunma, hep siyasal katılımın boyutlarından sayılır. Librath siyasal ilgisizliğin dışında kalan bu faaliyetler seyrir, etkin ve geçiş halinde olmak üzere üç kategoride toplanmaktadır. (2) Tablo 4'de görüldüğü üzere, Ankara ilindeki yüksek siyasal ilgi ancak sınırlı ölçüde katılımın diğer boyutları tarafından desteklenmektedir. Nitekim oy vermenin dışında -tasarlanan faaliyet bu konuda %93,3 oranındadır- sadece %38 oranında **geçiş halinde faaliyetler**, %18 oranında ise **etkin faaliyetler** sürdürülmektedir.

Siyasal katılma türlerinin dağılımı yerleşme biçimine göre değerlendirildiğinde, 1975 seçimlerinde oy kullanma niyetinde bulunanların daha önceki seçimlerde gözetilen oy verme eğiliminden farklı biçimde değişmekte olduğu görülmektedir. Buna göre küçük kent ve kasabada yaşayanlar %95,5 ile en yüksek oranda seçimlere hazırlanmakta, bu grubu %94,8 ile gecekondu sakinleri izlemektedir, köyde oturanlar %92,3 oranında oy vereceklerini ifade etmekte, başkentin gecekondu dışındaki mahallelerinde oturanlar ise en düşük oy verme niyetinde olduklarını açığa vurmaktadırlar.

Oy vermenin ötesindeki "etkin faaliyetler" (partiyi kayıtlı olma, parti örgütünde görev alma) "geçiş halinde faaliyet"lere (partiyeye para yardımında bulunma, parti lehine bilgi yayma) gelince; bunların Ankara ilinde "ilçe" adı altında topladığımız küçük

ÇAĞDAŞ siyasal bilimcilerin büyük bir çoğunluğuna göre, siyasal gelişmenin başlıca ölçüsü, halkın siyasete katılımı ve siyasetten etkilenişinin genişliği olmasıdır. Siyaset biliminde kullanılan çeşitli ayrımlardan birine göre, toplumları "geleneksel-otoriter" ve "modern-katımcı" olarak ayırmak olanaklıdır. Geleneksel toplumlarda iktidar mücadelesi sadece "egemen sınıfın içinde" cereyan etmesine karşın, "modern" başka bir deyişle, organik işbölümü evresine varmış, çeşitli toplumsal sınıf ve katmanlara ayrılmış bulunan toplumlarda, bu mücadeleye katılanların sayısı daha yüksek olmaktadır. Bu toplumlarda mücadeleye egemen sınıf ya da sınıflara yönetilenler arasında geçmektedir. Bu tür toplumlarda siyasal oligarşilerin dar kadroları sıkıştırılmaktadır. Parçalanmış oligarşiler yenilerin türemesine olanak hazırlasalar da, iktidarı belirlemesinde çok daha geniş nüfus halkaları etkin olarak karışmaktadır. Böylece iktidar ekonomik kaynaklarla perçinlenen bir ayrıcalık olmaktan çıkmakta, halkın siyasal tercihleri sonunda belirlenmektedir. Oy vermek yoluyla yapılan bu tercihlerin biçimlenişinde siyasal yönelim ve tutumlar, siyasete karşı ilgi, siyasal etkinlik duygusu ve bir toplumsal sınıfla özdeşleşme, onun bilincine erişim gibi tutumlar büyük önem taşımaktadır.

Siyasal katılımın değerlendirilmesinde de anlamlı değişiklikler olmuştur. Bir zaman belli bir toplumun ekonomik gelişme derecesinin adeta otomatik olarak yüksek bir siyasal katılımı sağlayacağı varsayımı geçerli sayılırken, günümüzde siyasal katılma çok yönlü bir olgu olarak kabul edilmektedir. Buna göre sosyo-ekonomik etkenler, "ekolojik" ya da çevresel ve bireysel etkenlerin hepsi, siyasal katılımın ölçümünde kullanılmaktadır. Özellikle kırsal toplulukların incelenmesinde iç ve dış güç akımların toplumsal tabakalaşmaya yaratıcıları değişimleri, toprak mülkiyeti, işletme düzeni, yerleşme biçimi, ürünlerin niteliği ayrı bir ağırlık taşımaktadır. Bunun karşısı olan büyük kentlerin incelenmesinde ise sanayi birimlerinin türü ve büyüklüğü, sanayi ve diğer sektörlerinin ulusal ekonomi içindeki payları, kitle haberleşme araçlarının yaygınlık derecesi gibi etkenlere özel bir önemle eğilinmektedir.

Kişisel bağlılık, dayanışma, çıkar ve yurttaşlık sevgisi insanları siyasete sokuyor

SIYASAL katılma, çağdaş siyaset biliminin, son yıllarda genişletilmeğe çalıştığı bir kavramdır. Bu kavramla ilgili olarak Türkiye'de iki önemli yapıt yayımlanmıştır. Birincisi o sırada kürsümüz üyelerinden olan Deniz Baykal'ın "Siyasal katılma - Bir davranış incelemesi" adlı doçentlik tezidir. (Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, No. 302 - Ankara 1970, 166 Sh.) İkincisi Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Kürsüsü üyelerinden Ergun Özbudun'un "Türkiye'de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma" adlı profesörlük sunuş tezidir. (A. Hukuk Fakültesi Yayını, No. 363, Ankara 1975, 221 Sh.)

Siyasal katılma, değişik biçimlerde tanımlanmıştır. Burada en yaygın bulunan iki yorum sunulacaktır. Birincisine göre siyasal katılma: 1) Siyasal olayları izleme, 2) Siyasal olaylar hakkında tutum takınma, 3) Siyasal olaylara katılma. İzleme faaliyetleri, dergi, gazete, radyo, açık oturum yolu ile siyasal olayları izlemeyi, dinleyici sıfatı ile parti kongrelerine ve mitinglere katılmayı, özel ilişkilerde siyasal konularla ilgilenmeyi içine alır. Bu faaliyetlerde ağırlığın ortak niteliği, siyasal hayattan haberdar olmaya yönelik olmasıdır.

Tutum takınma faaliyetinde kişi siyasal olayları izlemeye yetinmeyip, benimseydiği tutumları açıklamak gereğini duymaktadır.

Olaylara katılma faaliyetinde kişi siyasal partilere ya da siyasal derneklere üye olarak girmekte, görev almakta, aday olmakta, yürüyüş, gösteri ve mitinglere etkin bir şekilde katılmaktadır.

İkinci yoruma göre hangi nedenlerin insanı siyasete ittiği araştırılmaktadır. Buna göre dört etken insanları siyasete katılmaya itmektedir. Bunlar kişisel bağlılık, dayanışma, çıkar ve yurttaşlık duygusu etkenleridir.

Kişisel bağlılığa dayanan katılma, tipik olarak, birçok azgelişmiş ülkelerin kırsal bölgelerinde görülür. Buna göre geniş seçmen grupları, geleneksel liderlerine karşı kişisel bağlılıkları ve bağımlılıkları sonucu onlar tarafından siyasal katılma ya yönlendirilir. Dolayısıyla kişisel bağlılığa dayanan katılma, niteliği gereği olarak siyasal bir seferberlik sonucunda belirlenmektedir.

Dayanışmadan doğan katılma ise bireyin, üyesi bulunduğu sosyal gruba (köy, klan, kabile, etnik veya dinsel cemaat, toplumsal sınıf) olan bağlılığını ve onunla dayanışmasını göstermek üzere, o grubun çoğunluğu yönünden katılma eylemlerine girişmesidir.

Çıkar dayanan katılma veya "araşsal katılma", seçmenin cevap verdiği maddi çıkarın ya da özendirci etkenin niteliğine göre birçok şekiller alabilir. Kayırma, iltimas, parasal ödemeler gibi bireysel özendirciler yöresel topluluklara yönelik çıkarlar olduğu kadar sektörel çıkarlar, örneğin belli bir sınıf veya grup lehine yasa çıkarma, dağıtım, vergi bağışlıkları söz konusu olabilir. Burada değişen tek şey, partice kendisine "rüşvet ve ayrıcalıklar" verilen grubun niteliği ve genişliğidir.

Son olarak yurttaşlık duygusuna dayanan katılma'dan söz etmek gerekir. Yükümlülük, görev duygusundan doğan bu katılma ya ideal toplumun ve devletin niteliği hakkında beslenen inançlardan doğar (ideolojik katılma) ya da belli bir sorun veya bir dizi sorun üzerinde bireyin sahip olduğu güçlü değer yargılarına dayanır. (Bir davaya hizmet amacı ile katılma).

● Ankara'da kitle haberleşme araçlarından sadece göz ve kulağa hitap edenler, yazılı basına oranla % 7,3'lük üstünlük gösteriyor

● Radyonun, kırsal bölgelerde % 45, 2 ile siyasal haberleşmeyi tekeline bulundurması TRT'nin tarafsızlığını önemli hale getiriyor

Hazırlayanlar:
Prof. Dr. Nermin Abadan-Unat
Doç. Dr. Ahmet T. Kışlalı
Dr. Doğu Ergil

MSP VE AP'LİLER HABERLEŞME ARACINDAN AZ FAYDALANIYOR

5

- Kitle haberleşmeden daha fazla yararlanmak, siyasal tartışmayı artırır
- Gecekondu bölgelerinde radyo ve TV izleyenler % 64,2 oranındadır.
- Kitle haberleşmeden en çok CHP ve MHP'liler yararlanıyor

TOPLUMSAL haberleşmenin yapısı aynı zamanda toplumun gelişmişlik derecesini açığa vurur. Her çeşit siyasal haberleşme, belirgin ölçüde toplumsal yapının türüne bağlıdır. Haberleşme faaliyetlerinin çapı, yani kitle haberleşme araçlarımızın yaygınlığı, siyasal katılma istekliliğini arttırdığı gibi siyasal lider ve siyasal olayların görünümlerinde de büyük bir rol oynamaktadır. Özellikle oy verme ile ilgili olarak denilebilir ki siyasal kanaat ve tutumların biçimlenişinde, siyasal haberleşme türleri belirleyici bir rol oynamaktadır.

Buna göre kitle haberleşme araçlarından daha fazla yararlanılanlar:

- Daha çok siyasetle ilgilenme,
- Daha çok oy verme,
- Daha çok siyasal tartışmalara girişme.

- Daha çok billurlaşmış siyasal görüş ve siyasal bilgi sahibi olma,

- Benimsedikleri siyasal partinin güncel konulardaki görüşüne sahip olma,
- Siyasal adayı tercihinde kesin bir tutum takınma eğilimi oldukları söylenebilir (1).

Dolayısıyla siyasal davranış ile siyasal haberleşme sürecinde belirleyici bir rol oynayan kitle haberleşme araçları arasında şöyle bir karşılıklı ilişki vardır:

Kitle haberleşmeden daha fazla yararlanmak, siyasal tartışmayı artırır.

Artan siyasal tartışma ise kitle haberleşme araçlarına daha fazla ilgi duymak sonucunu doğurur.

- Kitle haberleşme araçlarından yararlanma, kökleşmiş olan siyasal kanaati değiştirmekten çok, onun kökleşmesine hizmet eder.

- Siyasal haberleri okumak, dinlemek veya seyretmek, bazı hallerde siyasal eylemin yerine geçmekle beraber, -buna "afyonlayıcı işlev" adı verilir-, genellikle siyasal eyleme hazırlayan etkenlerdir.

Özel çıkar grupları, haberleşme sanayiini sık sık baskı altına alırlar

SİYASAL bir sistemin işleyişini açığa çıkaran ve anlamı olan haberlerin aktarılması, siyasal haberleşme kavramının özünü oluşturmaktadır. Siyasal haberleşme zincirinde diğer haberleşme türlerinde olduğu gibi, bir haber kaynağı vardır. Bu kaynak toplumsal güçlerin hem bir ürünü, hem de onların potansiyel bir kalıbı olan karmaşık bir örgüt ya da bir kişi veya kişiler olabilir. Zincirde ayrıca bir haber (mesaj), haberli aktaran araç ya da kanallar ve zincirin öbür ucunda haberi alan bir hedef yer almaktadır.

Siyasal haberleşme genellikle yazılı ve sözlü kelimeleri kapsamaktadır. Fakat ayrıca gönderilmek istenen haberi ifade eden herhangi bir işaret, simge ya da sinyali de içerebilmektedir. Bu tür bir haberleşme sürecinde oy verme, kitap yakma, pankart ya da resim taşıma, resimli ya da ağızla bir söyleyiş ya da şarkı söyleme, flâmlarla gezme ya da siyasal amaçlarla askerî veya diplomatik ziyaretler yer alabilir.

Siyasal haberleşmenin önemli bir kısmı uzmanlaşmış kurumlar eli ile yürütülen halkla ilişkiler faaliyet ve yayınları, siyasal partilerin yaydıkları bilgi ve haberler yer almaktadır.

Başta yazılı basın olarak bilinen gazete, dergi, kitap, broşür ile radyo, televizyon, sinema, plâk, kaset gibi araçlardan oluşan kitle haberleşme araçları, kuşkuşuz araç olarak değil, bu araçlarla verilen mesajlar ile olayları anlamaya yardımcı olabilmektedirler. Bir başka deyişle bu araçlarla aktarılan bilgi ve haberlerin kişilerin ilgisini çekip izlendiğinde ve her şeyden önemlisi, bu bilgilerin kişilerin yaşamında uygulama alanı bulduğunda, bu araçlarla iletilen bilgilerin toplumsal ve bireysel sorunları çözmede yardımcı edici olmasından söz edilebilir.

Kitle haberleşme araçlarının etkinliğinin iki önemli ögesi: Yapının iç ve dış normları, verilen haberlerin gücünü anlatmaktadır. Bunlardan birincisi kitle haberleşme araçlarını kullananların seslenildiği kitle arasındaki ekonomik bağın doğrudanlığıdır. Özel çıkar grupları, içerdiği değişiklikler amacıyla haberleşme sanayiini sık sık baskı altına alırlar. Benzer biçimde haber araçlarının içeriginde işlenen siyasal konular da denetlenme konusu olabilir, özellikle hükümetin bu araçları doğrudan doğruya denetlediği durumlarda.

Dolayısıyla siyasal haberleşme alanının da yüz yüze ilişki, tarafsızlığı kadar ileri derecede sanayileşmiş ülkelerde, önemini korumaktadır. Haberleşme alanının da yapılan araştırmalar, her çeşit gelişmişlik düzeyinde bulunan toplumlarda salt yurttan daha fazla genel ve özel bilgilere sahip kanaat önderlerinin önemli bir rol oynadıklarını ortaya koymuştur. "İki aşamalı akım" adı verilen haberleşme sürecinin içinde, siyasal haberler önce çeşitli kilit noktalarda yer alan nüfuzlu kişilerle yönelmektedir. Bunlar aldıkları haberleri kişisel ilişkileri somutlaştırıp daha anlaşılır hale getirmektedirler.

- Kitle haberleşme araçları kamusal olaylara ilişkin olarak verdikleri haber ve yorumlarla seçmenlerin çoğunun istediklerinden fazla bilgi sundukları için, seçmenlerin ilgisizlikten sıyrılıp, bir ölçüde "siyasallaşmalarına" önyak olmaktadır. Bazı hallerde ise bu sürecin tepkisi ters olabilmekte ve siyasal kanıksamaya yol açabilmektedir.

Ozetle, kitle haberleşme araçlarından yararlanma: a) Siyasal ilgi, b) Yüksek oy verme, c) Toplumda etkin olan örgütlere katılma, d) Artan siyasal bilgi, e) Köklü siyasal kanaatlar, f) Siyasal partilerin savunmaları görüşleri benimseme, g) Siyasal partilerin adaylarını destekleme gibi sonuçlar yaratmaktadır.

ANKARA İLİNDE NELER İZLİYORLAR

Araştırmamıza göre, Ankara ilinde Türkiye'nin diğer bölgelerine kıyasla -özellikle radyo ve televizyonun fazla yayılmadığı ve ulaşım güçlüğü nedeniyle yazılı basının çok geç gittiği güneydoğu ve doğu bölgeleri gözönünde bulundurulduğunda-, ortalamamız üzerinde yer alan bir siyasal haberleşme alışkanlığı vardır. Tablo 1.

TABLO 1 ANKARA İLİNDE İZLENEN KİTLE HABERLEŞME ARACILARININ ORANI (%)

Yalnız gazete	10.9
Yalnız radyo	18.8
Yalnız televizyon	3.9
Üçünü de	31.1
Gazete ve radyo	13.0
Radyo ve televizyon	10.4
Hiçbirisini	7.1
Toplam	100.0

Varsayımına uygun olarak kırsal bölgelerdeki ekonomik düzeyi düşüştürdükten sonra "gör-düydü" (audio-visual) araçlardan, yani radyo ve televizyondan yararlananlar, başından yararlananlara kıyasla daha ağır basmaktadır. Nitekim yalnız radyo dinleyenler (%18.8), radyo ve televizyon izleyenler (%10.4), yalnız televizyon izleyenlere katıldığı zaman (%3.9), buna ayrıca üçünü birden izleyenler (%31.1) eklenince, toplam "%64.2" gibi yüksek bir oran sağlanmaktadır.

Bununla beraber basın da önemli bir yer işgal etmektedir. Basını izleyenler su grupları ayrılmaktadır: Yalnız gazete okuyanlar (%10.9), gazete ve radyo izleyenler (%10.4) gazete ve televizyon izleyenler (%4.5), üçünü de izleyenler (%31.1), toplam "%56.9". Demek ki, Ankara ilinde kitle haberleşme araçlarından sadece göz ve kulağa hitap edenler, yazılı basına kıyasla %7.3'lük bir üstünlük göstermektedir.

Yazılı basının dağılımına gelince, bu oranlar siyasal tercihleri yansıttıkları gibi basından yararlanmayan toplumsal grubun çapını da açığa vurmaktadır (%41.1). Tablo 2.

TABLO 2 ANKARA İLİNDE İZLENEN GAZETELERİN DAĞILIMI (%)

Milliyet	9.6
Tercüman	8.2
Hürriyet	7.2
Günaydın	5.7
Cumhuriyet	3.0
Yeni Ortam	0.7
Milli Gazete	0.5
Ortaadoğu	0.3
Küçük sağcı gaz.	1.1
Küçük solcu gaz.	0.1
Birden fazla gazete okuyan	18.6
Ne bulursa okuyan	3.3
Hiçbir gazete okumayan	41.1
Toplam	100.0

Tablo 2'den su dört belirgin eğilimi çıkarmak mümkündür:

1 - Birden fazla gazete okuyanların oranı dikkati çekecek derecede yüksektir. Bunu kısmen anketin gecekondu ve dahil milyonluk bir kentte uygulanmış olmakla açıklamak mümkündür. Metropoliten bölgelerde yaşı, beraberinde daha yüksek bir yazılı basın tüketim alışkanlığı getirmektedir.

2 - Yalnız bir gazete okuyanlar arasında, "bulvar basını" olarak nitelendirilebilecek olan "Hürriyet" ve "Günaydın" gibi gazeteler, en önemli yer işgal etmektedirler. İkisinin izleme oranı %12.9'dur.

3 - Belirgin ölçüde sol düşüncelere yer veren gazeteleri izleme oranının %3.8 bulunmasına karşın, sağcı görüşlere yer veren gazetelerin izleme oranı üç misli fazlası ile %10.1'i bulmaktadır. Ancak, birden fazla gazete okuyanların büyük çoğunluğunun da sol eğilimli basını izledikleri anlaşılmıştır. Bu verilere dayanarak, ideolojik ölçütlerle göre gazete seçen okuyucuların çoğunlukla Türkiye'deki ideolojik kutuplaşmaya koşut bir yer işgal ettikleri söylenebilir.

4 - Hiç bir gazete okumayan seçmenlerin oranı %41.1 olduğuna göre, bu toplumsal grupta kurumsal, siyasal haberleşme yerini çok kez kitle haberleşme araçlarından daha etkili olabilecek kişisel ilişkiler sonucunda varılan siyasal telkinlere bırakmış görünmektedir.

Tablo 3'ün gösterdiği üzere, yerleşme biçimi temel alındığında, varsayıldığı üzere, en yüksek haberleşme oranına başkent in orta ve üst gelir mahalleleri ile küçük kent ve kasabalarında rastlanmaktadır (%19.8 - %19.1). Buna karşılık gecekonduardaki oran (%8.2,köydeki oranı %4.5) sadece bir misli ile aşmaktadır. Bu bulgu bir kez daha gecekonduardaki yaşamın, Mübcecel KIRAY'ın isabetli tanımı ile, bir çeşit "sahte kentleşme" olduğunu doğrulamaktadır. Radyonun kırsal bölgelerde %45.2 ile siyasal haberleşmeyi adeta tekelinde bulundurması, özellikle TRT'nin tarafsızlık ilkeleri etrafındaki tartışmalar açısından üzerinde dikkatle durulması gereken bir konudur.

Kitle haberleşme araçlarının üçü de en yüksek oranda başkent in orta ve üst gelir mahalleleri ile gecekonduarda izlenmektedir (%54.1 - %35.4). Köylerin yüzde bir oranla küçük kent ve kasabaları aşması (%14.5 - %13.5), kırsal bölgelerde ümit verici bir toplumsal ve siyasal merak ve uyanıklığın bulunduğunu göstermektedir.

Nihayet herhangi bir kitle haberleşme aracını izlemeyenlerin küçük kent ve kasabaları köylerde hemen hemen eşit oranda bulunması (%10.1 - %11.8), siyasal eğitimden hangi alanlara kaydırılması gerektiğini açıkça göstermektedir.

Soruna cinsiyet farklılaşması açısından bakıldığında, kitle haberleşme araçlarının herhangi birini izlemeyenlerin kadınlar, erkeklerle kıyasla hemen hemen "sekiş misli" fazla olduğu görülür. Bu durum Türkiye'deki cahillik sorununun büyük ölçüde bir kadını eğitimi sorunu olduğu gözönünde bulundurulursa, hayret verici değildir. Herhangi bir kitle haberleşme aracı izlemeyen kadınların oranının %15.4 olması karşın, bu oran erkeklerde sadece %2.7'yi bulmaktadır. Ancak kadınların erkeklerle kıyasla daha fazla dinlemeleri (%21.0 - %17.7) ve anketler suarasında özellikle radyoda yayınlanan temsilieri büyük bir zevkle izlediklerini ifade etmeleri durumu karşısında, toplumumuzda hâlâ büyük ölçüde yaşamını dört duvar arasında geçiren bir nüfusun grubuna hangi kanalla en kolayca erişebileceği anlaşılmaktadır.

Öğrenim düzeyine gelince, en ilginç bulgu kitle haberleşme araçlarının üçünü en fazla izleyen grubun, ortaokul mezunları arasında olmasıdır (%54.3). Bunu bir ölçüde bu grup ta bulunanların bol serbest zamana sahip olmaları ile açıklamak olanaklıdır.

Okuma - yazma bilmeyen gruba giren seçmenlerin siyasal haberleri %42.9 gibi yüksek bir oranda sadece radyo ile izlemeleri, öğrenim düzeyine göre farklılaşmış ve yetişkin eğitime özel bir yer ayıran bir radyo programı oluşturma zorunluluğunu göstermektedir.

Tablo 4'te belirtilen gelir düzeyine gelince, yalnız basını izleyen grubun en yüksek gelir

grubu olduğunu görmek şaşırtıcı değildir (%50). Bunun nedeni büyük olasılıkla yazılı haberlerin okunmasının herhangi bir kalıplaşmış zamanlama programına bağlı olmasıdır. Esasen haberleşme alışkanlıklarına ilişkin bilimsel araştırmaların ortaya koyduğu üzere, radyo dinleme ile televizyon seyretme aslında tipik orta sınıf serbest zaman faaliyetleridir. Çok yönlü ekonomik ve toplumsal faaliyetlerinden ötürü yüksek gelir grupları, kurumlar yolu ile saptanmış haberleşme kalıplarına uyma gereğini duymamaktadırlar. Gereken bilgi için yazılı basını ya da grupsal ilişkilerini kullanmayı yeğlemektedirler.

Her üç kitle haberleşme aracını en fazla 10.000 - 15.000 TL aylık gelire sahip grubun izlemesi, siyasal ilginin ekonomik konum (statü) ile birlikte artmakta olduğu biçimindeki genel eğilime uygun düşmektedir. Siyasal haberleşmeden yararlanma durumunun ne kadar önemli ölçüde gelirle ilgili olduğu, herhangi bir haberleşme aracından faydalanmayan grupta en çok göze çarpmaktadır. 0-500 TL aylık gelire sahip olan grup (%19.6), 501- 1.000 TL aylık gelire sahip grup ise (%12) oranında siyasal haberleşme dolaşımının tamamen dışında kalmaktadır. Bu gözlem bir kez daha gazetelerin yüksek fiyatının olumsuz etkisini ortaya koymaktadır. Ayrıca bu oranlar en azından piyasadan çok daha ucuza mal olacak "Halk tipi" radyo alıcılarının devlette üretimi yolu ile yaygınlaştırma gereğine işaret etmektedir.

ANKARALI SEÇMENLERİN SİYASAL PARTİ TERCİHLERİ VE SİYASAL HABERLEŞME ALIŞKANLIKLARI :

Siyasal haberleşme eğilimleri siyasal parti tercihlerine göre incelendiğinde Tablo 5'in ortaya koyduğu üzere, yalnız gazete izleyenlerin en yüksek oranda MSP (%25.9) ve MHP (%21.4)'ü tercih edenler arasında rastlanmaktadır. Kitle haberleşme araçlarının üçünü izleyenler arasında CHP ve MHP (%37.5) oranı ile eşit ölçüde birinci yer işgal ettikleri görülür. Herhangi bir haberleşme aracından faydalanmayan grup içinde MSP'ye oy vereceklerini belirtenler başta gelmektedir (%9). İkinci yer ise, AP'ye oy verecek olanlar işgal etmektedir. Hiç bir partiye oy vermeyeceklerle kararsız olanların (%15- %13.5) aynı zamanda herhangi bir haberleşme aracını izlememeleri, bu grubun siyasal biliminde klasik anlamda "Siyasal ilgisizler" kategorisinin bir kısmını oluşturdıklarını ortaya koymaktadır.

(1) Obert E.LANE, Political Life, The Free Press, New York, 1969, Sh. 288

YARIN:
Genel Gruplaştırma

TABLO 3 ANKARA İLİNDE YERLEŞME BİRİMİ-CİNSİYET ve ÖĞRENİM DÜZEYİNE GÖRE SEÇMENLERİN HABERLEŞME ALIŞKANLIKLARI (%)

HABERLEŞME ARACI	ANKETİN UYGULANDIĞI YER				SEÇMENİN CİNSİYETİ		SEÇMENİN TAHSİLİ									
	Şehir-içi	Gece-kondu	İlçe	Köy	Erkek	Kadın	Okuma yazması yok	Okuma yazması var	İlkokul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise mezunu	Yük.Öğ. Üniversite mezunu	Diger			
GAZETE	19.8	8.2	19.1	4.5	13.2	6.6	1.0	1.5	10.9	16.3	26.7	27.1	0.0			
RADYO	1.2	21.1	10.1	45.2	17.7	21.0	42.9	30.9	13.3	1.1	2.0	0.0	0.0			
T.V.	3.5	4.6	10.1	0.9	3.1	5.5	6.6	2.9	2.7	1.1	4.0	6.8	0.0			
HER ÜÇÜDE	54.1	36.4	13.5	14.5	33.4	26.8	3.5	29.4	34.4	54.3	48.0	50.8	100.0			
GAZETE-RADYO	4.7	17.4	15.7	12.7	18.3	3.3	1.0	11.8	23.5	16.3	9.3	3.4	0.0			
RADYO-T.V.	5.8	12.5	13.5	10.0	7.8	15.4	20.7	20.6	6.8	3.3	0.0	6.8	0.0			
GAZETE-T.V.	10.5	3.3	7.9	0.5	3.9	5.9	1.5	1.5	5.1	7.6	9.3	5.1	0.0			
HIÇBİRİSİ	0.6	6.6	10.1	11.8	2.7	15.4	22.7	1.5	3.4	0.0	0.0	0.0	0.0			

TABLO 4 ANKARA İLİNDE GELİR DÜZEYİNE GÖRE HABERLEŞME EĞİLİMLERİ (%)

	0 - 500 T.L.	501-1000 T.L.	1001-2000 T.L.	2001-4000 T.L.	4001-6000 T.L.	6001-10.000 T.L.	10.001 -15.000 T.L.	15.000'den fazla T.L.
GAZETE	5.4	4.3	8.6	12.6	14.5	34.2	20.0	60.0
RADYO	44.6	36.8	16.7	9.9	1.4	0.0	0.0	0.0
T.V.	1.1	4.3	4.8	2.7	8.7	2.6	0.0	0.0
HER ÜÇÜDE	10.9	11.1	29.7	43.4	53.6	39.5	60.0	50.0
GAZETE-RADYO	9.8	17.1	19.2	12.1	1.4	5.3	0.0	0.0
RADYO-T.V.	6.5	12.0	12.3	11.5	8.7	2.6	10.0	0.0
GAZETE-T.V.	2.2	2.6	4.5	3.8	8.7	13.2	10.0	0.0
HIÇBİR HABERLEŞME ARACI	19.6	12.0	5.2	3.8	2.9	2.6	0.0	0.0

TABLO 5 ANKARA İLİNDE SİYASAL PARTİ TERCİHLERİ VE HABERLEŞME EĞİLİMLERİ (%)

	C.H.P.	A.P.	D.P.	M.S.P.	M.H.P.	T.B.P.	Boğmısızlar	Kararsızlar	Hiçbir partiye oy vermedik
GAZETE	11.9	7.8	0.0	25.9	21.4	0.0	0.0	8.1	5.0
RADYO	12.1	28.9	18.2	25.9	14.3	0.0	100.0	30.6	10.0
T.V.	3.6	4.8	0.0	0.0	3.6	25.0	0.0	4.5	0.0
HER ÜÇÜDE	35.7	28.5	18.2	18.5	36.7	25.0	0.0	21.6	50.0
GAZETE-RADYO	16.5	9.6	18.2	7.4	10.7	25.0	0.0	5.4	20.0
RADYO-T.V.	10.4	9.0	27.3	7.4	7.1	25.0	0.0	12.6	0.0
GAZETE-T.V.	5.3	4.2	18.2	0.0	3.6	0.0	0.0	3.6	0.0
HIÇBİR HABERLEŞME ARACI	4.4	9.0	0.0	14.8	3.6	0.0	0.0	13.5	15.0

Seçmen yaşı ortalaması en
genç olan parti MHP: %89.2

CHP'nin oyları eğitim düzeyiyle doğru orantılı

CHP uzun yıllar geniş halk kitlelerinin gözünde, memur-efraf ittifakının bir örgütü görünümündeydi. Özellikle bürokrasinin çeşitli kesimlerinden ve eşrafın seferber edebildiği oylardan destek görüyordu. Bu nedenle çok partili demokratik sisteme geçildikten sonra halk desteğinden geniş çapta yoksun kalmıştır. Fakat Demokrat Partinin, işsizlik, pahalılık ve kuyruklarla simgelenen enflasyonist ekonomi siyasetinin sonucunda, CHP 1957 seçimlerinde %40.6 ile en yüksek oy oranına ulaştı. 27 Mayıs döneminin bazı olumsuz sonuçları CHP'nin sırtına yüklenince, 1961 seçimlerinde bu oran %36.7'ye kadar düştü.

İnönü'nün "Ortanın solu" sloganını ortaya attığı 1965 seçimleri, CHP'nin siyasal evriminde bir dönüm noktası olmuştur. Oyların %28.7 gibi bir düzeye düşmesi ile birlikte, partide de bir taban ve yapı değişikliği başlamıştır. Toprak reformunun savunuculuğunun yapılması en önemli etkisini büyük toprak sahipleri üzerinde göstermiş ve onlara bağimli olan oyların önemli bir bölümü, özellikle doğu illerinde CHP'yi terk etmiştir. Feyzioğlu'nun önderliğindeki CGP ise, CHP'nin iki seçim arasında kaybettığı bu %8'lik oya sahip olabilmek için kurulmuştur. Ecevit'in bir önder olarak ortaya çıkışı ve genel sekreterliğe gelmesi de işte bu ortam içinde gerçekleşmiştir.

1969 seçimleri CHP oylarındaki gerilemeyi yavaşlatmış, fakat durduramamıştır (%27.4). Bununla beraber CHP'nin toplumsal tabanının değişmeye başladığının ilk işaretleri bu seçimlerde alınmıştır. CHP'nin doğuda güdümlü oylara bağlı olarak oyları devam ederken, gelişmiş bölgelerden alınan oyları artmaktadır. Bunun başlıca nedeni, tarımda hızla pazar ekonomisine açılma ve makineleşme ile birlikte sanayileşmenin seçmen davranışını kökten değiştirmeye başlamış olmasıdır. Geleneksel üretim ilişkilerinin giderek çözülmesi, seçmenlerin yerel otoritelerden bağımsız oy kullanmalarını sonucuna doğurmuştur. Bu yüzden partinin 1950'de en zayıf olduğu Marmara bölgesi, bu kez kendisini en çok destekleyen bölge haline dönüşmüştür. Doğu ve güneydoğu bölgelerinde ise durum tersine gelişmiştir.

İnönü'nün ve Satır grubunun da CHP'yi terk etmesinden ve Ecevit'in bu partiyi kendi kişiliğinde simgeleştirmesinden sonra girilen ilk seçimlerde bu gelişim süreci hızlanmıştır. CHP nihayet halkın gözünde bir "memur-efraf" ittifakının örgütü olmaktan büyük ölçüde çıkmıştır. 1973 seçimleri %33.3 oranı ile CHP'yi en büyük parti haline getirirken, bu başan özellikle büyük kentlerde kazanılmıştır. Gecekondularda da CHP, AP'yi ilk bu seçimlerde yeniliğe uğratmıştır.

Ankara ilinde yaptığımız kamuoyu araştırması, CHP'nin 1973 seçimlerindeki gelişiminin geçici olmadığını kanısını güçlendirmektedir. Şehir içi oylarındaki hızlı artış yine yüksek bir oranda sürerken, gecekondulardaki artışı hemen onun peşinden gelmektedir (Tablo: 1). Kasaba ve köylerde de CHP'nin oyları artışı söz konusudur. Ancak bu artış hızı, şehir içindeki %13.9 ve gecekondudaki %9.8'in altındadır. Başta AP ve MHP olmak üzere, sağcı partilerin en yüksek oranda oy toplayabildikleri kasaba ve küçük kentlerde, CHP'nin gelişme hızı köylerdeki oy artışına bile ulaşamamaktadır. Ne var ki, kasabaları da bu konuda ikiye ayırarak incelemek doğrudur. Nüfusu daha yüksek olan kasabalarda CHP daha kazançlı hale gelirken: küçük kasabalar, başka ülke-

● CHP 1973'ten 1975'e kadar sadece hiç okuma - yazma bilmeyenler arasında oy kaybediyor

TABLO : I YERLEŞME BİRİMLERİNE GÖRE CHP'nin 1973 - 1975 SEÇİMLERİ ARASINDAKİ GELİŞME EGİLİMLERİ (%)

	ŞEHİR	GECEKONU	KASABA	KÖY
1973	51.2	40.7	43.8	40.7
1975	66.1	50.5	47.2	47.1
FARK	+ 13.9	+ 9.8	+ 3.4	+ 6.4

TABLO: II EĞİTİM DÜZEYİNE GÖRE CHP'nin 1973 - 1975 SEÇİMLERİ ARASINDAKİ GELİŞME EGİLİMLERİ (%)

	OKUMA-YAZMASI YOK	OKUMA-YAZMASI VAR	İLKOKUL MEZUNU	ORTAOKUL MEZUNU	LİSE MEZUNU	YÜKSEK ÖĞRETİM-UNİVERSİTE
1973	41.4	44.1	37.8	58.7	42.7	54.2
1975	39.4	47.1	51.0	67.4	61.3	72.9
FARK	- 2	+ 3	+ 13.2	+ 8.7	+ 18.6	+ 18.7

TABLO : III GELİR DÜZEYİNE GÖRE CHP'nin 1973 - 1975 SEÇİMLERİ ARASINDAKİ GELİŞME EGİLİMİ (%)

GELİR T.L.	0-500	501-1000	1001-2000	2001-4000	4001-6000	6001-10.000	10.000'den fazla
1973	42.4	40.2	40.9	41.2	60.9	52.6	40.0
1975	45.7	48.7	51.3	50.5	69.6	65.8	50.0
FARK	+ 3.3	+ 8.5	+ 10.4	+ 9.3	+ 8.7	+ 13.2	+ 10.0

lerde olduğu gibi Türkiye'de de, toplumun en tutucu ve geleneklere bağlı kesimlerini oluşturmaktadırlar (Örneğin 1973 seçimleri resmi sonuçlarına göre, CHP Kırıkkale'de oyların %30 ve Şereflikoçhisar'da %31'ni alırken, bu oran Güdül'de %21'e ve Ayaş'ta %14'e kadar düşmüştür).

"Bu düzeni değiştireceğiz" sloganı ile seçmenin karşısına çıkan CHP, örneklemdeki en genç kesimin (21-25 yaş grubu) en büyük oranla (%61.3) desteklediği partidir. Bu grupta yer alıp da kararsız olanları veya hiç bir partiyi oy veremeyenleri hesap dışında tuttuğumuzda, oran daha da yükselmekte, %68.2'yi bulmaktadır. Başka bir hesap, CHP'ye oy verenlerin %71.8'nin 45 yaşından genç olduğunu ortaya koymaktadır. Oysa bu oran AP'de %63.2, MSP'de %59.2'ye düşmektedir. Fakat MHP'de oran %89.2 ile CHP'den de çok yüksektir. Yani seçmen yaşı ortalaması en düşük olan parti, MHP'dir.

Seçmenin eğitim düzeyine göre yapılan bir değerlendirmede, örneklem içinde CHP'nin 1973'ten 1975'e gelinece kadar sadece hiç okuma-yazması olmayanlar arasında oy kaybına uğradığını ortaya koymaktadır. Okuma-yazma bilip de ilkökulu bitirmemiş olanlar arasında da CHP çok ağır bir gelişme gösterilmektedir (Tablo: 2). En yüksek eğitim düzeylerinde bu gelişmenin %18 gibi çok yüksek bir hızla ulaşması ise, aynı eğilimin çok tutarlı bir uzantısıdır. Eğitim düzeyi

yükseldikçe, bireyin toplumdaki beklentileri artmakta, beklentilere cevap veremeyen toplumsal düzenin değişmesi isteği doruğuna erismektedir. Toplumsal adaletsizliklerin en çok bu grupları rahatsız ettiği ve en çok bu gruplarca doğal olarak kabul edilmediği önemli bir olgudur.

Tablo 3'den CHP'nin gelişiminin en düşük olduğu grubun, aylık geliri 500 TL'nin altında olanlar olduğu görülmektedir. Toplumdan beklenenlerle toplumun verdikleri arasındaki fark yükseldikçe, iletici eğilimler de artar. Oysa düşük gelir gruplarında genellikle beklenti düzeyi düşüktür ve tüm umudun öte dünyaya bağlanması gibi eğilimler daha kolaylıkla gelişebilmektedir (1).

(1) Düşük gelirli işçiler çevrelerindeki ekonomik baskı veya şiddet tedbirlerine karşı çok kez tepki göstermemektedirler. Bu gibi kimseler, dini inançta kuvvetli ve statükodan yana olmak yönündedirler. Andre SIEGFRIED, *Tableau politique de la France de l'Ouest sous la troisième république*, Paris 1913, Bölüm 44

YARIN:

CHP

DÜŞÜNENLERİN FORUMU

12 ekim seçimleri öncesinde Türkiye'deki gelişmeler ve partilerin durumu ile ilgili forumda (soldan sağa doğru) Prof. İsmet Giritli, Prof. Nermin Abadan - Unat, Prof. Şerif Mardin ve Ali Gevgilili bir arada görüşüyor...

Türkiye'deki eğilimler, seçim ve partiler

★ **ALİ GEVGİLİLİ** — "12 ekim 1975'te Türkiye'de kısmi senato seçimleri yapılmıştır. Bu seçimler 1970'lerde sürekli olarak yeni gelişmeler, dalgalanmalar ve oluşumlar içinde bulunan Türk toplumu açısından, kuşkusuz, belirli bir önem taşımaktadır. Seçimlerde yakın yıllar Türkiye'sinin başlıca politik ve sosyal eğilimleri ve tercihleri kısmi de olsa yeniden ortaya çıkacaktır.

Bunlar, aynı zamanda, daha uzun süreli politik ve sosyal beklentileri, tercihleri de belirli ölçüde açıklığa kavuşturacaktır.

Bugün yapacağımız forum, hem 12 ekim seçimlerinin niteliğini, hem de seçimler öncesinde Türkiye'de hangi eğilimlerin belirginleştiğini, bu eğilimlerin çeşitli toplum kesimlerine ve politik güçlere nasıl yansıdığını değerlendirmek amacını güdüyor.

Sayın Prof. Abadan - Unat, Özellikle son on yıl içinde Türkiye'de seçimlerle ilgili bulgulara bakıldığında zaman ortaya nasıl bir gelişim çizgisi çıkmaktadır 12 ekim kısmi senato seçimlerinin bu gelişim içindeki yeri ne olabilir? Seçim neleri belli edecek, neleri belli edemeyecektir?"

TOPLUMDAKİ TİTREŞİM ORTAYA ÇIKAKAK...

★ Prof. ABADAN - UNAT — "Seçimlerin on yıllık bir analizini belirlerken, 12 ekim 1975'te yapılacak olan seçimlerin, aslında kısmi seçimler olduğu gerçeği öncelikle gözönünde bulundurulmalıdır. Her ne kadar bu kısmi se-

KATILANLAR

Prof. Dr. Nermin ABADAN - UNAT (Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi), Prof. Dr. İsmet GİRİTLİ (İstanbul Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi), Prof. Dr. Şerif MARDİN (Boğaziçi Üniversitesi Öğretim Üyesi)

Yöneten: ALİ GEVGİLİLİ

Forumu yayına hazırlayan:
Nilgün HİMMETOĞLU

çimler bir genel seçim atmosferi içinde yapıyorsa da, sonuçta Meclis'te çok büyük ölçüde bir değişiklik yaratamamıştır. Çünkü Senatunun sadece üçte birinin yenilenmesi söz konusudur ve açık bulunan milletvekili sayısı da altı ile sınırlanmıştır. Kısmi seçimlerin asıl önemi, kamuoyundaki titreşim'i göstermek suretiyle Türkiye'de egemen olacak siyasal ortamı ortaya koymasındır. Yoksa, kısmi seçim, anayasal açıdan, yeni bir güçler birleşimine yol açacak bir içerik taşımamaktadır.

Son on yılda Türkiye'ye ilişkin bir rastlantıyla kısmi seçimleri uygulamaya fırsatını hiç bulamamış; genel seçimden, genel seçime gitmiştir. Son on yılın seçimleri ise ana çizgileriyle

şu özellikleri göstermektedir.

★ 1965 genel seçimi, bir anlamda, "restorasyon" seçimidir. 1961 Anayasasının kabulünden sonra yapılan 1961 genel seçimleri çok ağır bir ortamda ve 27 Mayıs Devrimi'nin yaratmış olduğu kısmi kırılımlar içinde olduğu için, bir bakıma, millî iradenin baskılı bir atmosfer altında ortaya çıktığı bir seçim olarak nitelendirilebilir. 1965 seçimleri, 1961 Anayasasının getirmiş olduğu temel hak ve özgürlükler ortamının gelişmesinden sonra siyasal güçlere kendilerini serbestçe tanıtmaları ve rekabet etmeleri olanakını vermiştir. Bu seçimlerde bugüne kadar Demokrat Parti'nin devamı olduğunu ısrarla belirten Adalet Partisi tek

başına iktidarı sağlayacak ölçüde yani yüzde 50'nin üstünde oy almıştı. Böylece 1961 ile 1965 arasında birbirini izleyen ve siyasal istikrarsızlığı duyuran koalisyon hükümetleri sistemi, yerini, 1965-1969 döneminde istikrarlı ve tek parti tarafından yürütülen bir hükümet sistemine bırakmıştı: Millî bakiye sisteminin sonucunda 1965 seçimleriyle ilk kez sol parti TIP de Meclis'te önemli bir temsil fırsatı bulmuştur.

★ 1969 genel seçimlerinde, AP'nin, yine en güçlü parti olarak mutlak çoğunluğu sağlamasına rağmen önemli bir oy azalışıyla da karşılaştığı görülür. Oy azalışı AP'nin politikasına da önemli etki yapmış ve Anayasasının değiştirilmesi gerektiği, 1969 seçimlerinden hemen sonra, AP Başkanı tarafından dile getirilmiştir. Bu arada, seçim sisteminde bir değişiklik yapılmak suretiyle sol parti, Türkiye İpçi Partisi temsilcileri azaltılmış ve bu durum sol düşüncelerin Meclis'ten çok, Meclis dışında kamuoyuna sunulması sonucunu yaratmıştır.

BOĞULAN CHP

★ 1973 seçimlerinde ise, alt gelir tabakalarını kapsayan sosyal grupların sözcülüğünü çok daha açık bir şekilde ifade eden Cumhuriyet Halk Partisi

Devamı 9. Sayfada

CHP ÖTEKİ PARTİLERE ORANLA DAHA KARARLI TABANA DAYANIYOR

- CHP'nin oylarındaki artışın en büyük kaynağı 1973 seçimlerinde oy kullanmayanlar oluyor
- Seçmenlerin % 55,9'u Ecevit'i, % 15,5'i Demirel'i en beğendikleri lider olarak gösteriyor

Hazırlayanlar:

Prof. Dr. Nermin Abadan-Unat

Doç. Dr. Ahmet T. Kışlalı

Dr. Doğu Ergil

CHP'nin toplumsal tabanındaki değişime eğilimleri Tablo 4'de daha sağlıklı bir biçimde izlenebilir. Örnekleme göre, 1973'de CHP'ye oy verenlerin %82,4'ü, bu kez de aynı partiyi desteklemekte kararlıdır. Aynı oranın AP'de %63,6, DP'de %40,9, MSP'de %43,9 ve MHP'de %35,7 olduğu hatırlanırsa, CHP'nin çok daha kararlı ve sağlam bir tabana dayandığı izlenimi doğmaktadır.

CHP'nin geleneksel tabanının önemli bir bölümünü oluşturan memur - subay desteği gene yüksek bir oranda sürmektedir. Buna 1973 seçimlerinden buyana, bir çeşit yarı işsizlerden oluşan enformal sektörde katılmıştır. Fakat 1973'te karşılaştırıldığında, en yüksek orandaki bir hızla CHP'ye kayan toplumsal kesitleri oluşturanlar: Öğrenciler, işsizler, sanayi işçileri, tarım işçileri, hizmet sektöründeki işçiler, esnaf ve zanaatkarlardır. Şu kadar ki, tarım işçileri ile esnaf ve zanaatkarların CHP'yi destekleme oranının herşeye rağmen genel ortalamanın altında kaldığı da unutulmamalıdır.

Örnekleme gören seçmenlere en beğendikleri siyasal liderin kim olduğu sorulduğunda, Demirel'i seçenlerin %15,5'de kalmasına karşılık, Ecevit'i seçenlerin oranı %55,9'u bulmuştur. Soruya "hiç birini", "hepsini", veya "bilmiyorum" diye cevap verenler değerlendirme dışı tutulduğu takdirde Ecevit'i seçenlerin oranı %68,2'ye yükselmektedir. AP'ye oy verenlerin bile %14,5'i en beğendikleri lider olarak CHP Genel Başkanı'nı göstermiştir. DP, MSP ve TBP taraftarları arasında bu oran daha da artmaktadır.

1973 seçimlerinde CHP'ye oy verenlerin ancak %6,5'i tercihlerinin nedeni olarak, "Parti başkanına duyduğum güveni ve beğeniyi" gösterirken, 1975 seçimlerinde bu oran beş misli artarak %35'e ulaşmaktadır. Örnekleme giren tüm seçmenler arasında, parti seçme nedeni olarak, parti başkanının kişiliğini gösterenlerin %77,8'i, CHP'ye oy verceklerini belirtmektedirler. Bu oran AP, dolayısıyla Demirel için sadece %7,6'da kalmaktadır.

Tablo 5 CHP'nin oylarındaki artışın en büyük kaynağının, 1973 seçimlerinde oy kullanmayanlar olduğunu ortaya koymaktadır. Yoksa partilerarası oy kaymaları, özellikle CHP açısından büyük bir önem taşımamaktadır. CHP'nin genel oy oranı olarak, diğer partilere kattığı oy %4,4 iken, kazancı %5,9'dur. Oysa genel oy oranı ile 1973'de oy kullanmayanlardan kazancı %10,8'i bulmaktadır. Geçen seçimlerde CHP'yi destekledikleri halde bu kez CHP'ye oy vermeyeceklerini söyleyenlerin gösterdikleri nedenle iki noktada toplanmaktadır: Vaaletlerini yerine getirmemek ve koalisyona bozmak.

Önümüzdeki seçimlerde CHP'ye oy verceklerini söyleyenlerin bu partinin tutumunda en çok etkilendikleri yanlar ise şunlardır: Dış siyasetteki ustalık (%30,1), ekonomik sorunları çözmedeki ustalık (%28,9) ve kişi hak ve özgürlüklerine gösterilen saygı (%21,6).

CHP'lilerin kendilerine en yakın parti olarak gördükleri parti sırası ile şunlardır: %9,5 ile AP, %8 DP, AP'liler ise %16,9 ile DP'liler ise %18,2 ile CHP'yi seçmişlerdir.

CHP'lilerin en beğenmedikleri siyasal partilerin birincisi %28,4 ile MSP, ikincisi %21,1 ile MHP ve üçüncü olarak %12,6 ile AP'dir.

TABLO: V

CHP'nin 1975'DE

DİĞER SİYASAL PARTİLERDEN ALACAKI OY ORANLARI (%)

	1973'de Oy Verme- yenler	C.H.P.	A.P.	D.P.	M.S.P.	C.G.P.	M.H.P.	T.B.P.	Boğsuz M.P.	Cevopsız	TOPLAN
CHP	20.6	68.2	5.1	0.7	1.9	0.7	1.0	0.2	1.0	0.5	100.0

TABLO: IV

MESLEKLERE GÖRE CHP'nin 1973 - 1975 SEÇİMLERİ

ARASINDAKİ GELİŞME EĞİLİMİ (%)

	TARIM İŞÇİSİ	Küçük çiftçi (1-50 dönüm toprak)	Orta çiftçi (50-200 dönüm)	Endüstri Fabrika işçisi	Enfor mel sektör	Üst-Orta kodemeli memur, subay	Alt kodemeli memur, subay	Esnaf ve zanaat kar	Ev kadını	Ticaret, sanayi, mühendis, büyük travpo sahibi	Öğrenci	İşsiz	Emekli	Hizmet sektörü işçisi	Orta lomo
1973	16.7	46.8	35.9	35.1	53.8	57.8	50.7	37.3	44.6	29.4	23.1	25.0	46.9	42.0	43.3
1975	33.3	46.8	41.0	52.6	61.5	68.8	62.0	49.3	50.4	35.3	69.2	60.0	44.9	52.2	52.4
FARK	+ 16.6	0	+ 5.1	+ 17.5	+ 7.7	+ 11.0	+ 11.3	+ 12.0	+ 5.8	+ 5.9	+ 46.1	+ 35.0	- 2.0	+ 10.2	9.1

YARIN :

AP

AP'nin 1969 seçimlerinde gecekodu bölgelerinde aldığı
% 46,5'lik oy oranı 1973'de % 29,8'e kadar düşüyor

GELİR DÜZEYLERİ YÜKSEK AİLELERDE AP OYLARI ARTIYOR

Hazırlayanlar:

Prof. Dr. Nermin Abadan- Unat
Doç. Dr. Ahmet T. Kışlalı
Dr. Doğu Ergil

İKINCI Dünya Savaşı'nın dışında kalmayı başaran Türkiye, her şeyi rağmen savaşın iktisadi etkilerinden kendisini uzak tutamamış, ağırlığı özellikle yoksul kitlelerin üzerinde duyulan sıkıntılı bir dönem geçirmiştir. Fakat aynı koşullardan yararlanmasını bilen ticaret burjuvazisi, savaş sonrasında iktisadi bakımdan çok daha güçlü bir duruma geçmiştir. Bu sınıf, toprak reformu nedeniyle CHP'den uzaklaşan büyük toprak sahipleri ile birleşince, Kurtuluş Savaşı'ndaki güçlü ittifak bozulmuştur. İktisadi gücü ellerine geçiren sınıfların, artık memur -subay kesiminin öncülüğüne ihtiyaçları kalmamıştır. Kendi öz programlarını gerçekleştirmek için, doğrudan doğruya iktidara gelmeyi özlemeye başlamışlardır. Bu özlem halkta CHP'nin otorite merkezietici iktidarı karşı oluşan ve kendini özellikle kırsal kesimde duyuran birikimle bir araya gelince, Demokrat Parti olayı doğmuştur. DP'nin 1950'de oyların %53,3'ünü ve 1954'de de %56,6'sını toplaması bu sürecin doğal sonucudur.

Ekonomik çıkmaz, 1967 seçimlerinde DP'nin %47,3'e kadar gerilemesine yol açmıştır. Kapatıldığı için siyaset sahnesinden çekilen DP 1961 seçimlerinde artık yoktur. Mirası ise çeşitli partiler arasında bölüşüldüğü için, en büyük mirası AP'nin aldığı %34,8'lik oy bir ölçü olamamaktadır. Nitekim 1965'de oylar en büyük mirasçısı toplamınca, %52,9 gibi, mutlak çoğunluğu sağlayan bir orana ulaşacaktır.

CHP ile ilgili olarak belirttiğimiz gibi, AP için de 1969 seçimleri bir dönüm noktasıdır. Artık geleneksel tabanı değişmekte, eskiden en yüksek oranda oy topladığı ve gelişmiş bölgelerde gerileme başlarken, geri kalmış bölgelerinde esrafa bağlı olarak seferber edilebilen oylarından yararlanma durumu ortaya çıkmıştır. Değişimin en açık belirtisi, büyük kentlerin eskiden AP'nin oy deposu olarak kabul edilen gecekodu semtlerinde görülmüştür. AP'nin 1969 seçimlerindeki %46,5'lik oy oranı, 1973'de %29,8'e kadar inecektir. Ancak bu derecede hızlı bir düşüşte, sağ oyların parçalanmasının da önemli rolü olmuştur.

YER, YAŞ VE EĞİTİM

Ankara ilinde yaptığımız kamuoyu araştırması, büyük kentlerin ağır bastığı seçim çevrelerinde AP'nin oy kaybedeceği varsayımını güdülmektedir. Gerçi Tablo: 1'de AP oylarındaki tek artışın, gecekodu mahalleleri dışında kalan büyük tek seçmenin geldiği görülmektedir. Ancak büyük kentlerimizin hemen hepsinde nüfusun büyük kısmını oluşturan gecekodlularda (Ankara'da %64,0) durum tersinedir. Üstelik AP oylarındaki gerileme, kasaba ve köylerde de devam etmektedir. "Şehir içi" oylarındaki artışın ise, sağdaki oy bölünmelerinin yaratacağı durumun bilincine varanların en çok bu kesimde bulunmasıyla açıklanabileceği kanısındayız.

Yaş gruplarına göre, seçmenin partiler arasındaki dağılımı incelenince, AP'nin daha çok orta yaşlılarca (36-60) desteklendiği görülmektedir. Bu partiye oy verenlerin %57,2'si 36-60 yaş grubunda iken, 21-35 yaş grubundakilerin oranı %33,1'de kalmaktadır. Örneğin CHP'de ise durum çok farklıdır; ortayışlıların oranı %45,6 iken, genç kuşağın oranı da gene %45,6'dır. Orlarların tamamen aynı oluşunun bir raslantı sayılması gerekse bile, kuşakların iki büyük partiyeye karşı eğilimleri arasında belirgin farklar bulunduğunu açıklar. Yirmibir - yirmibeş yaş grubundaki seçmenlerin %61,3'ünün CHP'yi desteklenmelerine karşılık, AP'de bu oranın %11,8'e inmesi anlamlıdır ve seçmen yaşının 18 olması halinde bunun kimin yararına olacağını göstermektedir.

Seçmenin eğitim düzeyi düştükçe AP'yi destekleme oranının arttığı, eğitim düzeyi yükseldikçe AP'yi destekleme oranının azaldığı Tablo: 2'de izlenebilmektedir. Gerek 1973, gerekse 1975 seçimleri açısından bu varsayımı geçerliliği korumaktadır. Fakat iki seçim döneminin karşılaştırılmasından anlamlı bir farklılaşma çıkmamaktadır.

SINIFSALEĞİLİMLER

Toplumsal sınıfları belirlemede iki ölçüt diğerlerinden önce gelmektedir: gelir düzeyi ve meslek. Tablo: 3'ün incelenmesinden iki önemli sonuç çıkmaktadır. Birincisi AP'nin düşük gelir gruplarında daha çok desteklendiği, ikincisi ise, bu durumun değişmeye başladığıdır. AP'nin oylarında Ankara'daki örnekleme girenler içinde genel azalma görürken, yüksek gelir gruplarında durumun tersine oluşu ilginçtir. Özellikle, aylık ortalama geliri 10 bin liranın üzerinde olan ailelerde, AP'nin oylarındaki artış %15,0 gibi yük-

sek bir orana varmaktadır. AP'nin siyasal yelpazedeki yeri gözönüne alınınca, bu eğilimleri bir "toplumsal bilinçlenme" belirtisi olarak kabul etmek yanlış olmayacaktır.

Fakat siyasal davranışların belirlemesi açısından, gelir düzeyinden çok, bu gelirin kazanılış biçiminin önem taşıdığını bir kez daha hatırlatmakta yarar görüyoruz. Bu nedenle, meslek gruplarının AP karşısındaki tutumlarını gösteren Tablo: 4, gelir gruplarıyla ilgili olarak yaptığımız yorumu tamamlayacak niteliktedir.

AP genellikle bir gerileme içindeyken, "Tüccar - sanayici - müteahhit - büyük toprak sahibi" kesiminden aldığı oyları birden bire %11,8 oranında arttırmaktadır. Diğer artışlar ise, sırasıyla şu gruplardan gelmektedir. Küçük çiftçi, orta çiftçi ve bürokrasinin üst kesimi. Ama "Tüccar - sanayici v.b." kesiminin AP'yi destekleme oranının %47,1 ile, Ankara ilindeki ortalamanın iki katını bile aşması özellikle anlamlıdır.

KAZANÇLAR VE KAYIPLAR

Ankara ilindeki örnekleme göre, 1973 seçimlerinden bu yana diğer partilerden AP'ye kayan oyların genel oydaki oranı %3,9'dur. Buna bir de geçen seçimde oy vermeyip de, bu kez AP'yi seçecek olanlar (%2,5) eklenince, kazanç hanesi %6,4'de yükselmektedir. AP, 1973'deki oylarından %4,0'luk bir oranı diğer partilere kaptırmıştır. Buna 1973'de AP'ye oy verip de bu kez (kararsız) olduklarını söyleyenler (%3,9) eklenince, kayıp hanesi %7,9'a çıkmaktadır. Eğer kamuoyu yoklamasının yapıldığı Eylül ortasından bu yana AP "kararsız" eski seçmenlerinin bir bölümünü yeniden kazanabilmişse, Ankara ilindeki gerilemesini durdurması olanaklıdır.

AP'ye 1973'de oy verenlerin ancak %63,6'sı, bu kez de AP için oy kullanacaklarını söylemişlerdir. Aynı oranın CHP'de %82,4'de çıktığı hatırlanırsa, durum AP açısından en azından düşündürücüdür.

AP'ye oy vereceklerini söyleyenler, bu partinin genel tutumunda kendilerini etkileyen başlıca nedenleri şöylece sıralamışlardır: Ekonomik sorunları çözemeyenlik (30,7), milliyetçilik (%21,1) ve dine saygılı oluş (%19,3).

Gene AP'li seçmenlerin kendilerine en yakın gördükleri parti sıralaması ise şöyledir: CGP (%19,9), CHP (%16,9), MSP (%13,9), DP (%8,4), MHP (%7,8).

AP'ye oy verenlerin en beğenmedikleri partiler: %21,7 ile CHP, %14,5 ile MSP, %7,8 ile TBP, %4,2 ile MHP ve %3,0 ile DP'dir. En beğenmediği parti olarak CGP'yi

gösterene rastlamamıştır. CGP'nin en beğenilen partiler arasında başta yer aldığı hatırlanacak olursa, her iki parti arasındaki yakınlaşmanın AP'li seçmene ne derecede iyi yansıdığı ortaya çıkmaktadır. Ancak durumun CGP açısından aynı olmadığını belirtmek zorundayız. 1973'de CGP'ye verilen oyların %37,5'i bu kez CHP'ye, %25'i AP'ye, %25'i MHP'ye gidecektir. Geri kalanlar ise henüz kararlarını verememişlerdir. Görülüyor ki, bir AP-CGP birleşmesi, CGP'nin tüm oylarının AP'ye eklenmesi sonucunu doğuramaz. Hatta böyle bir durumdan asıl kazançlı çıkmanın CHP olması olasılığı bile vardır.

AP'yi en beğenilmeyen parti olarak gösterenlerin oranı ise, CHP'de %12,6, MHP'de %7,1 ve MSP'de %3,7'dir.

DEMİREL ETKENİ

Ankara ilindeki örnekleme girenlere "En beğendikleri siyasal lider" sorulduğunda, Demirel oyların ancak %15,5'ini toplayabilmiştir. Önemli bir seçimlerde AP'ye oy vereceklerini söyleyenler içinde bile bu oran %56,6'yı aşmamıştır. Başka bir deyişle, AP'li seçmenlerin %43,4'ünün en beğendikleri lider, partinin genel Başkanı olan Demirel değildir. Bu, partilerin liderin kişiliğinde simgeleşen eğilimlerinin belirgin olduğu ülkemiz için, sanırım ilk kez karşılaşılan bir durumdur.

Başka bir soruya verilen cevaplar, lideri için bir partiyi seçenlerin oranının da, AP'de diğerlerine göre çok düşük düzeyde kaldığını göstermektedir. CHP'de bu oran %35,0, MHP'de %32,1, DP'de %18,2 ve MSP'de %14,8 iken, Demirel için AP'ye oy verenlerin oranı sadece %8,4'dır.

Parti seçimini liderine göre yapanların %77,8'i oylarını CHP'ye, %7,6'sı ise AP'ye vermişlerdir.

Eski alışkanlıkları veya başkasının telkini ile bağımı olarak oy vermede ise oran AP lehine yükselmektedir. AP'ye oy verenlerin %35,5'i neden olarak eski alışkanlığı veya başkasının etkisini gösterirken, CHP'de aynı oran %15,6'ya düşmektedir. Bu durum da, kanımızca AP'nin geleceği açısından düşündürücüdür.

GELECEK YAZI:

MSP, MHP, DP
KİMDEN OY ALIYOR

Tablo: 1 YERLEŞME BİRİMLERİNE GÖRE
AP'NİN 1973 - 1975 SEÇİMLERİ ARASINDAKİ GELİŞME EĞİLİMLERİ (%)

	ŞEHİR İÇİ	GECEKODU	KASABA	KÖY
1973	15.1	21.0	27.0	28.1
1975	16.3	18.7	22.5	27.6
FARK	(+) 1.2	(-) 2.3	(-) 4.5	(-) 0.5

Tablo: 2 EĞİTİM DÜZEYİNE GÖRE AP'NİN
1973-1975 SEÇİMLERİ ARASINDAKİ GELİŞME EĞİLİMLERİ (%)

	Okuma yazma bilmeyenler	Okuma yazma bilenler	İlkokul mezunu	Orta okul mezunu	Lise mezunu	Yüksek okul mezunu	Ortalama
1973	29.8	27.9	24.5	13.0	9.3	11.9	22.4
1975	26.3	29.4	22.8	10.9	14.7	10.2	21.1
Fark	(-) 3.5	(+) 1.5	(-) 1.7	(-) 2.1	(+) 5.4	(-) 1.7	(-) 1.3

Tablo: 3 GELİR DÜZEYİNE GÖRE
AP'NİN 1973-1975 SEÇİMLERİ ARASINDAKİ GELİŞME EĞİLİMİ (%)

GELİR T.L.	0-500	501-1000	1001-2000	2001-4000	4001-6000	6001-10.000	10.000'den fazla
1973	25.0	31.8	21.9	20.3	14.5	10.5	30.0
1975	26.1	24.8	19.3	21.4	11.6	13.2	45.0
FARK	+1.1	-6.8	-2.6	+1.1	-2.9	+2.7	+15.0

Tablo: 4 MESLEKLERE GÖRE
AP'NİN 1973-1975 SEÇİMLERİ ARASINDAKİ GELİŞME EĞİLİMİ (%)

	TARIM İÇİSİ	Küçük çiftçi (1-40 dönüm toprak)	Orta çiftçi (50-200 dönüm)	Endüstri Fabrika İşçisi	Enfor mel sektör	Üst-Orta kademe memur, subay	Alt kademe memur, subay	Esnaf ve zanaat kâr	Ev kodları	Tüccar, sanayici, müteahhit, büyük toprak sahibi	Öğrenci	İşsiz	Emekli	Hizmet sektörü işçisi
1973	33.3	24.2	25.6	15.8	7.7	10.9	11.3	31.3	25.8	35.3	0.0	10.0	28.6	27.5
1975	16.7	33.9	28.2	15.8	7.7	12.5	9.9	22.4	23.7	47.1	0.0	5.0	24.5	21.7

MSP ve DP bütün kesimlerde oy kaybederken,
MHP büyük bir sıçrama yapıyor

MSP ve MHP'ye oy verecek erkeklerin
oranı, kadınların iki katıdır

MSP, DP VE MHP'NİN OY KAYNAĞI: DÜŞÜK GELİRLİ TABAKALAR

Bireylerin toplam aile gelirleri onların sınıfsal kökenlerine ışık tutması bakımından yararlı olduğundan, inceleme konusu olan partilere oy vereceklerini söyleyen seçmenlerin ailelerinin toplam aylık gelirlerinin ne kadar olduğu sorulmuştur. Alınan yanıtlardan çıkan açık sonuç, her üç partinin oy kaynağının düşük gelirli toplumsal tabakalar olduğudur. Tabanında en çok düşük gelirli (0—1000 TL.) seçmen ailesinin bulunduğu parti DP'dir (%27.3). "Orta-hallilik" çizgisinde (2001—6000) en çok seçmen ailesinin bulunduğu parti ise MHP'dir (%46.4). Bu partiyi orta gelirli ailelerin desteği bakımından MSP izlemektedir (%25.9).

Son çözümlemede denilebilir ki, MSP, MHP ve DP'nin etkinliği büyük kent olan Ankara'nın alt-gelir tabakalarında ve merkez - dışı ilçelerdedir. Bu partilerden sadece MHP, 1975 seçimlerinde kentsele orta gelir grubuna doğru tırmanma kaydetmiş, buna karşı, bu toplumsal kesimde MSP büyük destek kaybetmiştir. İlçeler her üç partinin en etkin olduğu yerlerdir. Köylerde ise DP ve MSP'nin kaybı MHP lehine işlemektedir. Her üç partinin yandaşları gelir bakımından da oldukça düşük düzeydedir. Bu konularda MHP yine diğer iki partiye göre daha elverişli durumdadır.

OY VERME NEDENLERİ

Her üç partinin yandaşlarının partilere seçilme nedenlerinin önem sırası şöyledir: MSP'liler için parti programı (%74.1) başta gelmekte, onu parti başkanı (%14.8) ve partiyi olan eski alışkanlık (%3.7) izlemektedir. MHP'liler için en önemli nedenlerin başında yine parti programı (%60.7) gelmekte, onu parti başkanı (%32.1) ve telkin altında veya otoriteye bağlılık (%3.6) izlemektedir. Parti başkanının MHP'liler için taşıdığı önem açıkça görülmektedir. DP'ye sempati duyanlar için parti programı, bu partiyi tercihte en önde gelen nedendir. İkinci sırayı ise partiyi olan eski alışkanlık almaktadır (%27.3). Bu durum, günün DP'sinin kırsal kökeninin yanında, hâlâ büyük oranda Menderes'in hatırasıyla beslendiğini ortaya koymaktadır. DP'liler için parti başkanı, partiyi tercih için üçüncü nedendir (%18.2).

Oy verecekleri partinin genel tutumu içinde bu partilerin yandaşlarını en çok etkileyen en önemli üç nitelik şöyledir:

1 — MSP'liler için: a) Dine saygılı oluşu (%88.9), b) Milliyetçi oluşu (%3.7), c) Kişi hak ve özgürlüklerini savunması (%3.7).

2 — MHP'liler için: a) Milliyetçi oluşu (%67.9), b) Dine saygılı oluşu

● MHP «gençler», MSP ise «orta yaşlılar» ve «yaşlılar» partisi görünümünde...

(%10.7). c) Dış siyasetteki ustalığı (%7.1).

3 — DP'liler için: a) Milliyetçi oluşu (%36.4), b) Dine saygılı oluşu (%27.3), c) Ekonomik sorunlardaki ustalığı (%18.2).

Üç partinin ortak tercih nedenlerinin başında «milliyetçilik» ve «dine saygılı oluş»un yer alması dikkati çekmektedir. Buna karşın «kişi hak ve özgürlüklerine bağlılık» sadece MSP'li seçmenlerin küçük bir bölümü için önem taşımaktadır. MSP'ye özgü olan bu durumun uzun süre dinsel inançlarından ötürü baskı altında kalmış olan bir kesimin «vicdan özgürlüğü» isteminden ileri geldiği açıktır.

Her üç partinin yandaşları en beğenmedikleri partilerden üçüncü önem sırasına göre şöyle sıralanmışlardır:

1 — MSP'lilerce: CHP (%25), TSIP (%11.1), diğer sol partiler (%14.8).

2 — MHP'lilerce: CHP (%42.9), MSP (%14.3), tüm sol partiler (%7.1).

3 — DP'lilerce: MSP (%18.2), MHP (%18.2), tüm sol partiler (%9.1).

Bu bilgiler ışığında görüldüğü ki, Türk siyasetinin sağ kanadını oluşturan partiler, sola karşı tam bir anlaşma halinde değildir. Her üç parti içinde nitelikleri anket yapılan seçmenlerde de belli olmayan bir milliyetçilik ve dine bağlılık ön planda gelmektedir. Fakat bu iki konunun ötesinde ne ortak bir görüş, ne de farklı partileri destekleyenler arasında diğer iki partiyi kendilerine yakın görme durumu vardır.

Düşünsel düzeyde bir yakınlaşmanın ötesinde her üç partinin yandaşları için en az beğenilen partiler ise bugün kader birliği yaptıkları sağ kanat partileridir. Bu durum iktidardaki koalisyonu oluşturan partileri ve ona destek olan sağ kanat örgütlerinin arasında bugünkü toplumsal ve ekonomik düzeni kurmak için

ki bu bir sol düşmanlığı şeklinde yansımaktadır. çıkarbirliğinden başka ortak bir yönelim ve program birliği yoktur. Kanımızca bu temel sorun bugünkü Türk siyasal istikrarsızlığını sürdüren ana etkenlerden biridir.

SONUÇ

MSP, MHP ve DP'nin herbiri kurulu düzenin kendi toplumsal tabanı için işlerinden yakınan zümreler tarafından oluşturulmuş siyasal örgütlerdir. Bu olgu ekonomik gelişimin Türkiye'nin toplumsal/sınıfsal yapısına yansımalarının doğduğu bir sonuçtur. Uzun süre iki büyük partinin sözcülüğünün yeterli olduğu, sınıal yapısı günümüzdeki kadar farklılaşmamış topluluğumuzda yeni çıkar ve gereksinimleri, yeni şikayetleri dile getiren toplumsal tabakalar belirmiş ve seslenmiştir.

TABLO 4 1975 SEÇİMLERİNDE ANKARA İLİNDE
MSP, MHP VE DP'Yİ DESTEKLEYEN SEÇMENLERİN YAŞ ORTALAMALARI

PARTİLER	YAŞ ARALIKLARI				
	21-25	26-35	36-45	46-60	60'dan fazla
MSP	14,8	18,5	25,9	14,8	25,9
MHP	46,4	28,6	14,3	3,6	7,1
DP	9,1	27,3	36,4	27,3	0

TAYLO 5: 1975 SEÇİMLERİNDE ANKARA İLİNDE
MSP, MHP VE DP'Yİ DESTEKLEYEN SEÇMENLERİN EĞİTİM DURUMLARI (%)

PARTİLER	EĞİTİM DURUMLARI					
	Okuma-yazma yok	Okuma-yazma var	İlkokul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise mezunu	Yüksek-öğretim mezunu
MSP	29,8	7,4	56,6	3,7	3,7	0
MHP	14,3	7,1	32,1	21,4	21,4	3,6
DP	36,4	9,1	54,3	0	0	0

Hazırlayanlar:
Prof. Dr. Nermin Abadan-Unat
Doç. Dr. Ahmet T. Kışlalı
Dr. Doğu Ergil

rı oldukça dar olan Türk demokrasisini zorlamaya başlamışlardır. 1970'lerde büyük çıkar ve sivaset cephelelerinde görülen çözüme işte bu gelişimin doğal sonucudur.

İnceleme konusu olan partilerin toplumsal tabanlarına dikkat edilecek olursa, her birinin alt - gelir düzeyindeki gruplar ve merkezden otoritesine ve ekonomik ağırlığına karşı çıkan taşra güçleri olduğu anlaşılır. Türkiye'de artan bir hızla kitle siyasetini terk edip sınıf siyaseti aşamasına girmektedir. Türk siyasal hayatında yerini arayan huzursuz gruplar kendilerini seslendirecek ve iktidara ortak edecek ideoloji ve örgütleri aramaktadırlar.

YARIN: SİYASAL ÖNDERLİK

- Gecekondu seçmen, küçük kent, kasaba ve köydekilere kıyasla daha az da olsa, hâlâ büyük çapta dinsel inançların etkisi altında

- Milliyetçilik Ankara'da üst tabaka kesiminde %8.7, köylerde %8.6, gecekonduarda %14.8 ile siyasal tercihleri etkiliyor.

Hazırlayanlar:
Prof. Dr. Nermin Abadan- Unat
Doç. Dr. Ahmet T. Kışlalı
Dr. Doğu Ergil

fazla partili bir demokrasiden yana olması daha bir süre çalkantılı geçeceğe benzeyen Türk demokrasisinin geleceği bakımından umut vericidir.

Büyük çoğunluğunun tek siyasal faaliyeti oy kullanmak olan seçmen kitlesinin % 78.4'ü seçimlerin halkın isteklerinin hükümetçe yerine getirilmesi bakımından yararlı olduğuna inanmaktadır. Fakat ne tür bir hükümet önerildiği sorusuna özellikle kırsal yörelerde "Allahın zeval vermeyeceği, hayırlı bir hükümet" yanıtı verilmektedir. Bu diyalogun ortaya koyduğu biçimsel demokrasi ancak Türk seçmenin sandık başına "hayırlı hükümet" dileği ile değil, kendi temel gereksinimlerini karşılayacak adil bir yönetimi gerçekleştirecek somut önerilerle gittiği gün, gerçek demokrasiye dönüşecektir.

1975 kısmi seçimleri Türkiye'nin üçte birini oluşturan illerde yapılmasına rağmen, bir referandum havası içinde yürütüldüğü için toplumumuzda bir genel seçim ortamı yaratmıştır.

Siyasal partilerin seçim propagandasını yansıtan yaygın iletişim araçlarından yalnız radyodan yararlanabilmeleri ve ülkemizde git gide yaygınlaşan TV ekranının karanlık kalması kamuoyunun oluşması açısından önemli bir eksiklik olmuştur.

Geçimini yurt dışında sağlamak zorunda kalan yurtdışlara demokratik rejimin temel haklarından sayılan seçime katılma olanağının tanınmaması, 18 yaşını bitirdiği halde geniş bir kitlenin demokratik sürecin dışında tutulması Türk demokrasisinin güçlendirmek isteyenlerin öncelikli çözüme ulaştırmaları gereken sorunlardır.

Geleneksel/kırsal aile içinde kadının güdümlü rolü göz önünde bulundurulacak olursa, erkeğin siyasal davranışını kontrol etmekte, zaten erkeğin nüfuzu altında bulunan kadının siyasal tercihlerinin de kolayca hattâ otomatik olarak yönlendirileceği açıktır. Nüfusun yarısını oluşturan ve rejimin geleceğinden yarı yarıya sorumlu olan Türk kadınının bu bağımlı durumu, Türk demokrasisinin yarını açısından oldukça karamsar bir tablo çizmektedir.

— SON —

TABLO: 3 SEÇMENİN CİNSİYETİNE GÖRE, TÜRKİYE'NİN MESELELERİNİ EN İYİ HALLEDECEK DÜZENİN HANGİSİ OLDUĞUNA İNANIYOR

	Erkek	Kadın
Disiplinli tek parti	25.4	33.6
İki parti	36.0	22.5
Çok parti	36.6	21.0
Kararsız	1.0	9.2
Başka	0.2	0.4
Bilmiyor	0.8	13.3

TABLO: 1 YERLEŞME BİRİMLERİNE GÖRE, PARTİLERİN SEÇMENİ EN ÇOK ETKİLEYEN NİTELİKLERİ

Parti Nitelikleri	Yerleşme Birimleri			
	Şehirli (Orta ve üst gelir grubu)	Gecekondu	İlçe	Köy
Ekonomik sorunları çözülmesindenki ustalık	35.5	22.0	24.7	20.4
Dine saygılı oluşu	1.7	11.1	13.5	12.7
Milliyetçi oluşu	8.7	14.8	14.6	8.6
Dış politikadaki ustalığı	19.8	16.1	20.2	19.0
Kişî hak ve özgürlüklerine inançla bağlı olması	19.8	12.5	7.9	10.0
Telkinle oy kullanma, bilmiyor	0.0	8.2	9.0	14.9
Eski alışkanlık	0.0	3.4	2.2	2.5
Başka	2.3	6.6	4.5	5.4
Cevap vermedi	12.2	5.2	3.4	6.8
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0

TABLO: 4 YERLEŞME BİRİMLERİNE GÖRE, TÜRKİYE'NİN MESELELERİNİ EN İYİ HALLEDECEK DÜZENİN HANGİSİ OLDUĞUNA İNANIYOR

	ŞEHİR İÇİ	GECEKONDU	İLÇE	KÖY
Disiplinli tek parti	25.0	36.4	32.6	17.6
İki parti	23.8	33.4	27.0	36.2
Çok parti	48.3	23.9	32.6	27.6
Kararsız	1.2	3.0	2.2	7.7
Başka	0.0	0.0	1.1	0.5
Bilmiyor	1.7	3.3	4.5	10.4

TABLO: 5 SEÇMENİN EKİM 1975'te OY VERECEKLERİ PARTİ İLE TERCİH ETTİKLERİ REJİM

	CHP	AP	DP	MSP	MHP	TBP	Boşunlar	Kararsız	Hiçbiri	Cevapsız
Disiplinli tek parti	30.6	20.5	18.2	59.3	28.6	25.0	0.0	25.2	25.0	33.3
İki parti	26.9	44.6	54.5	11.1	35.7	50.0	100.0	28.8	25.0	33.3
Çok parti	35.2	25.3	27.3	25.9	35.7	25.0	0.0	25.2	40.0	33.3
Kararsız	3.6	2.4	0.0	3.7	0.0	0.0	0.0	8.1	5.0	0.0
Başka	0.5	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Bilmiyor	3.2	7.2	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	12.6	5.0	0.0

ANKARALI SEÇMENLERİN %28.21'i DİSİPLİNLİ TEK PARTİLİ DÜZENİ TARAFIYOR

DEMOKRASİ kavramının tarih boyunca toplumların farklı gelişim evrelerini ve bu evrimle ortaya çıkan farklı ideolojileri yansıtan çeşitli tanımları yapılmıştır. Birçok ayrışıklara karşın, bütün bu tanımların ortak bir özü vardır. O da, toplu halde yaşayan insanların arasında tarihsel, toplumsal, ekonomik ve kültürel koşulların yarattığı ayrıcalıkların en aza indirecek adaletli bir yönetimin kurulmasıdır. Adalet ise, ancak yönetimin işlevinin yönetilenler tarafından görülmesi ile somut bir anlam kazanır. Şu halde demokrasi, oyunun kurallarının yönetilenlerce saptanması, başka bir deyişle yönetimin değişmez bir kişi ya da bir oligarşiye değil, belirli bir süre için, yönetilenlerarasından çoğunluğu ile seçilen, değiştirilebilir, denetlenebilir bir gruba emanet edilmesidir.

Böyle bir yönetim biçimi önemli toplumsal sorunları da beraberinde getirir. Bunlardan birisi siyasal eğitimidir. Kitlelerin kendi kaderlerini belirli çıkar gruplarının eline vermeyecek veya kaptırmayacak bir eğitim düzeyine varmış olmaları gerekir. Üzülerek söyleyelim ki, toplumumuz bu ideal durumdan çok uzaktır.

Okuma - yazma Cumhuriyetin 52. yılında büyük halk yığınlarının daha erişemediği bir beceridir. Kaldı ki, burada vurgulanmak istenen eğitim kurumsal değil, siyasal eğitimidir. Siyasal eğitim, kurumsal eğitim hazırlıktan sonra, bireylerin toplumsal/siyasal faaliyetlere katılmaları ile gerçekleşir ve giderek siyasal bilince dönüşür. Siyasal bilinç, bireylerin işyeri bulundukları toplumun yönetim ve denetimine katılmalarını ön koşuldur. Siyasal katılma ise, yönetimin demokratikleştirilmesinin ilk ve vazgeçilmez aşamasıdır.

Bireylerin toplumsal bilinci, soyut bir "vatandaşlık bilincinden" "sınıf bilinci" düzeyine erişince bir toplumda yönetim bütün toplumsal katları istem ve gereksinimlerine cevap verecek esnekliğe ve dayanıklılığa kavuşur. Toplumsal çatışmaların en az düzeyde incecği böyle bir sistemde, farklı sınıf çıkarları zorbalıkla değil, kurumsal pazarlıklarla bağdaştırılacak, insan ilişkilerini düzenleyici kuralları kalıcı bir nitelik kazanacaktır. Gerçekçi bir demokrasiden anlaşılın da budur.

Böylesine uzlaştırmacı (demokratik) bir düzen edebiyatı yapılmasına karşın, pek çok ülkede görüldüğü gibi, ufak bir zümre kalmış ve ekonomik ayrıcalıklarını siyasal güç dönüştürerek yönetimi nispeten sürekli olarak eline alabilir. Bu durumlarda rejimin dış görünümü, içinde seçimlerin de bulunduğu bir demokrasi niteliğini yansıtsa bile, toplumsal çatışmaların büyümesi ve rejimin diktaya varan bir otoriterliğe dönüşmesi çok olağandır. Demokrasinin dar sınırlarını zorlayarak siyasal sahnesine çıkmak isteyen kitleler, egemen güçler arasındaki çatışma süreci, ekonomik koşulları gittikçe kötüleşen mal sahibi orta sınıfların egemen güçlerin yanında yer alması ile, giderek bir diktanın kurulmasına kolayca yol açabilir. Sık sık görülen bu olgu Türkiye'nin de içinde bulunduğu az gelişmiş ülkelerde halka dönük demokratik rejimlerin kurulmasını, kurulsu bile devamını önleyen bir tehliktir.

Siyasal hayata bu açıdan bakıldığında, araştırmamızın sonuçları arasında Türk demokrasisinin içinde bulunduğu koşullara ve geleceğine ışık tutan bulgular bir anlam kazanmaktadır.

DEMOKRASİ VE SİYASAL PARTİLER

Siyasal örgütlerin, demokrasinin işlevlerinin sürdürülmesi açısından belirli toplumsal ölçütlerle uyumları beklenir. Bu tür örgütlerin en etkililerinden olan siyasal partilerin, "kişî hak ve özgürlüklerine inançla bağlı olmaları", yönetimin demokratikliği ve hak severliğinin hem somut bir ölçütü, hem de güvencesidir.

Tablo 1'de görüldüğü gibi, Türk seçmeni için bu nitelik partilerin ekonomik sorunları çözmedeki ustalığı (%24.8) ve dış siyasetteki ustalığı (%18.2) niteliklerinden sonra gelmektedir. Hızlı bir yapı değişikliği ve sürekli ekonomik darboğazlar içinde bulunan toplumlarda ekonomik sorunların ağır basması doğaldır. Geniş alt - gelir gruplarının "ekmek ile özgürlük" arasında kesin bir seçim yapmak gerekince önce "ekmeği" seçtikleri (hele bazı demokratik özgürlüklere sahipse) çoğu kez gözlenmiş tarihi bir gerçektir. Nitekim Tablo 1'de görüldüğü gibi, partilerin "kişî hak ve özgürlüklerine inançla bağlı olması" en fazla ekonomik bakımdan daha güvenceli olan Ankara'nın üst ve orta - gelir (şehir içi) grubu tarafından (%19.8 oranında) aranmaktadır. Bu ilkeyi savunan siyasal partileri beğenme oranı gecekonduarda (%12.5) ve köylerde daha az (%10), ilçelerde ise, en azdır (%7.9).

Yine tablo 1'de görüldüğü üzere milliyetçilik şehir için orta ve üst tabaka kesimi (%8.7) ile köylerde (%8.6), gecekonduarda (%14.8) ile küçük kent ve kasabalarda (%14.6) kıyasla ancak yarı yarıya kadar siyasal tercihleri etkilemektedir. Bu değerler göstermektedir ki: 1) Küçük kent ve kasabalar Türk siyasetinde en tutucu sosyo-ekolojik birimlerdir. 2) Gecekondu seçmen ise küçük kent ve kasabalarda köyde yaşayan seçmenlere kıyasla daha az da olsa, hâlâ büyük çapta dinsel inançların ve son yılların biçimsel milliyetçiliğinin etkisi altında görünmektedir. Buna rağmen gecekondu seçme-

- Gençlik kesiminden oy alamayacaklarını anlamış partilerin yandaşları seçme hakkının 18'e indirilmesine karşı çıkıyorlar

- Gençliğin siyasal karar alma devresine girmesi sorununu Ankaralı seçmenlerin %65.18'i olumlu karşılıyor.

nin giderek ilerici partileri desteklemesi ve sosyal hak ve özgürlüklerden yana çıkması onun Türk demokrasisinin geleceğini büyük çapta etkileyecek ilerici bir güç olmaya doğru gittiği izlenimini bırakmaktadır. (Tablo: 1).

Araştırmamızın ilginç bulgularından biri de dış siyasetin bütün toplumsal kesitlerde önemli bir siyasal tercih nedeni haline gelmiş olmasıdır. Bunu, kısmen, Kıbrıs sorununun Türk siyasal kültür değerlerine uygun olarak olağüstü bir ilgi ile izlenmesi, kısmen de ekonomik, siyasal ve askerî bağımlılıktan sıyrılmak için toplumumuzda başlamış olan bilinçlenme ile açıklamak gerekir.

Fakat, bizce en dikkat çekici konu, "ekonomik sorunların" büyük bir farkla bütün oy verme tercihlerinin başında gelmesidir (%24.8). Kitlelerin giderek ekonomik çıkarları ve bu çıkarların en akılcı ve dolaysız yoldan karşılanması açısından toplumsal yapı ve siyasal sistem işlevine eğilmekte oldukları anlaşılmaktadır.

O halde, sorun bir düzen değişikliği olgusuna gelip dayanmaktadır. Demokrasinin geniş bir toplumsal düzene oturtulma mücadelesinin verildiği ülkemizde güncel iki önemli konu - seçmen yaşının 18'e indirilmesi ve nasıl bir rejimin benimseneceği - anketimize verilen cevaplarla ilginç yanıtlar bulmuştur. Bunlardan ilki önemli ölçüde genç bir nüfusa sahip olan ülkemizde seçme hakkının 18 yaşa indirilip, siyasal karar verme mekanizmasına büyük bir gençlik kesiminin sokulmasıdır. İkincisi ise, ne tür bir rejimin Türkiye'nin bugünkü koşullarında topluma daha yararlı olacağı sorunudur.

18 YAŞ SORUNU

Demokrasi, bütün toplumsal kesitlerin ulusal karar alma ve yürütme erkinde sözleri ve ağırlıkları olmasını öngören bir rejim türü olduğundan, toplumumuzda 1970 sayımı rakamlarıyla 18, 19, 20 yaşlarında bulunan ve yasalarla göre hukuksal sorumluluk yüklenmiş 2.383.418 kişinin daha ülkenin kaderini saptamaya katılması önemli bir konudur. Genellikle radikal bir siyasetin savunucusu olarak bilinen gençliğin siyasal karar alma devresine girmesi sorunu Ankaralı seçmenlerin 2/3'ü tarafından (%65.18) olumlu karşılanmıştır. Bu fikri destekleme oranı şehir içinde %70.3 iken, ilçelerde %69.7, gecekonduarda %64.9 ve köylerde %59.7'dir. Köylerde ve kırsal geleneklerin hâlâ sürdüğü gecekonduarda 18 yaşın seçmen yaşı olmasına karşı direncin nedeni bu yaşın askerlik çağından evvel olmasıdır. Bilindiği gibi askerlik hizmeti kırsal kesimde olgunluğun ana ölçütlerinden biridir. Ayrıca gençlik kesiminden oy alamayacaklarını anlamış olan partilerin yandaşları da seçme hakkının 18 yaşa indirilmesine karşıdır. 18 yaşı CHP'li seçmenler %77.7 ve MHP'li ve TBP'li seçmenler %75 oranında desteklerken, MSP'li ancak %44.4, AP'li %48.2 ve DP'li %54.5 oranında desteklemektir. Yerleşme birimlerine göre değişik oranda olmakla birlikte seçmenlerin çoğunluğunun seçme yaşının 18'e indirilmesine meyilli olması, büyük bir bölümünün, ilerici partilerden yana olduğu araştırmamızla ortaya çıkan gençliğin demokratik süreçte katılması bakımından umut vericidir.

1950'lerin ortalarından sonra bir siyasal çalkantı ortamına giren ülkemizde uzun süre yerleştiğine inanılan demokratik süreç zaman zaman askerî müdahalelerle kesilmiş ve normal yaşam sıkıyönetime dönüşmüştür. Siyasal bunalım ve onun temelindeki ekonomik çıkmaz Türk halkını gittikçe artan bir ölçüde varolan sosyo - ekonomik düzenin ulusal gerçeklere uygunluğu üzerinde kuşkuyla olmağa ve bir durum değerlendirmesine zorlamıştır. Acaba bu durum değerlendirmesi sonucunda Türk seçmenleri ne oranda Batıdan alıp benimsediğimiz çok partili demokrasinin Türkiye koşullarında yaşayamayacağı sonucuna varmışlardır?

İşte bu amaçla sorduğumuz soruya gelen yanıtlar Tablo 2'de görülmektedir:

Türkiye'nin sorunlarını en iyi çözecek düzen hangisidir?

Disiplinli tek partili düzen:	%28.21
İki partili düzen:	%31.38
Çok partili düzen:	%31.26
Kararsız:	%3.81
Bilmiyor:	%5.08
Başka:	%0.25
Toplam:	%99.99

Bu değerler üzerinde bir yorum yapmadan önce, bu tercihleri yapanların kim olduklarını saptamak gerekir. Soruna cinsler açısından bakıldığında kadınlar, erkeklerle kıyasla daha otoriter bir rejim istemektedirler. Tablo 3'e göre erkeklerin %25.4'ü, kadınların ise %33.6'sı tek partili disiplinli bir rejimden yanadırlar. Kişi veya daha çok partili bir rejimi destekleme oranı da erkeklerde kadınlara göre daha yüksektir. Buna karşın, kadınlarda kararsızlığa (%9.2) ve rejim sorunu hakkında bilgisizliğe (%13.3) oldukça yüksek oranda rastlanmaktadır.